

Commentariorvm, Ac Dispvtationvm In Primam Partem Sancti Thomæ Tomvs ...

Complectens Quæstiones à XXVII. vsque ad LXIV. & à Quæstione CVI.
vsque ad CXIV.

Vázquez, Gabriel

Antverpiæ, 1620

Dispvt. CLXXVI. An creatura assumi possit vt instrumentum ad creandum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81000](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-81000)

minus assumeret aquam immotam, ut instrumentum gratiae, quam aquam motu suo abluentem: cum motus ille, & ablutione nullam ex se virtutem habeat præviam ad talen effectum. Idem docet 3. p. q. 13. artic. 2. de potentia patrandi miracula in Christo: huius autem prævia operatio, qualis erat aut locutio, aut tacitus, nihil conferebat ex se ad effectum & miraculum: frustra ergo illam exposcit S. Thom. ut aliquid nec esset instrumentum ratione instrumenti. De alijs vero naturalibus instrumentis est diuina ratio: nam prævia operatio, quam habent natura sua, cōducit ut dispositio ad effectum principialis causæ, ut patet in instrumentis artium, quo cuncti modo illa concurrent & operari dicuntur (in hoc enim non immoror) in calore naturali ad gignendas carnes, & in calore ignis ad producendum ignem.

Quare Andreas de Vega lib. 7. sap. Concilium c. 13. docet necessariam non esse præviam operationem in instrumento, ut assumeret: intelligit libere: in quam sententiam adducit Scotum, cuius mentem non satis viderit intellexisse. Ille namque in 4. disp. 1. quest. 5. §. Ad primum ergo quod circa medium, & disp. 6. quest. 5. §. Circa tertium principale, versiculo ad primum dico solum assimat, aliqua dici instrumenta, quæ non agunt; & huiusmodi putat esse omnia instrumenta artis, quia ex se nullam habent efficacitatem quod ipse ibidem fuisse probat. At de instrumentis, quæ ipse vocat actiua, necessarium putavit, habere præviam operationem ad effectum principalem, ut instrumenta dicantur: quinimo non ideo dici instrumenta, quia eleuentur ad effectum principalem, ut calo ignis ad ignem, calor animalis ad carnes, sed putat ea sola ratione dici instrumenta, quia sua virtute aliquid operentur præviu[m], quæ posito sequitur effectus sine ipsorum coocurso. Quare in 4. d. 1. q. 1. §. Ideo dici potest, circa finem, ideo o censer nullam creaturam assumi ut instrumentum, quia non habet virtutem efficiendi aliquid præviu[m], quæ ratio, mox iudicio, efficax est, ut seq. cap. vi. debimus.

Ceterum si velimus S. Thom. ita interpretari, ut non loquatur de instrumento phisice operante ad effectum, sed de instrumento quantum operatione moraliter: ratio illius difficultis non erit. Dicendum igitur est Doctorem sanctum hic non querere, an possit esse instrumentum phisice concurrentem ad creationem; quod hoc nulla ratione posset defendi, ut inferius videbimus: sed an possit esse instrumentum morale: nec etiæ respondere, non possit assumere aliquid ut instrumentum: intelligi autem morale, quia nihil est, quod habeat aliquam præviam operationem circa rem creandam, vel circa aliquid illius. Neq; enim morale instrumentum Dei dicitur id, quod solum imperat aliquid à Deo: sed id quod imperat faciendo aliquid circa rem, in qua effectus à Deo deriuatur: ut cum quis tangit argutum, & tacitu suo imperat à Deo sanitatem, &c. Cum enim id, quod imperat à Deo aliquid, eatenac dicitur instrumentum, quatenus assimilatur instrumento naturali separato, seu instrumento artis, quod ex se habet præviam ali juu[n]a operationem circa subiectum: id eo non quævis causa moralis, quæ imperat aliquid à Deo, dicitur instrumentum Dei: sed tantum illa, quæ aliquid prius faciendo circa idem subiectum, imperat à Deo effectum principalem.

circa idem, ut in exemplo posito & in factum: quid præviu[m] circa rem, quæ creaturæ nec creaturae liquid illius: ideo non potest illa causa creare nisi instrumentum tum etiam morale creationis: quævis possit esse aliqua causa imperatoria. Quodcum Christi humanitas, & sancti vitæ prius fuerint aliquid circa rem, & facta suo imperatoria Deo miraculum circa eandem; recte dicebamus instrumenta Dei, etiam solum esse moralia, & imperatoria. Neque enim video, nec esset instrumenta, ut col.

co ostendemus.

Cum vero in ea q. 15. art. 2. docet S. Thom. non posse animam Christi assumere, ut instrumentum à Deo ad annihilandum, etiam de moralis instrumento irre diligendu[m] est. Nam licet possit esse causa imperatoria annihilationis, ea tamen non protest dici instrumentum Dei, etiam morale. Quoniam annihilationis solum confitit, ut ait Iohannes. S. Doctor, in eo, ut Deus deneget influxum, quod rem conservabat. Ad hoc autem nihil video prævia aliqua operatio concurrere per modum instrumenti, licet possit id à Deo imperare: quia cum hoc non sit efficacitatem aliquid in te ipso, sed Deum negare ei conseruationem: quidquid in re ante quam annihilatur, non se habet in illa prævia operatione ad negandum conseruationem. Nam ut et se in statu instrumenti, potius haec prævia operatio deberet esse in ipso, qui negat conseruationem. Quare non dicimus, vlo modum ut in instrumento ad negandum conseruationem rei, sicut dicimus, vlo instrumento aliquid possit esse causa imperatoria annihilationis.

Tertia ratio, quæ afferri solet, est huiusmodi: Creatio est productio entis, in quantum ellen, puta, finiti & limitatum natura sua: sed quodquidducit ens, in quantum ens est, potest producere omne ens: ergo potest producere seipsum: sicut finiti & limitatum: acutum tale est instrumentum creatum. ergo si illud assumere aliquid aliud, servire erit posse ad creandum seipsum, quod est absurdum.

Verum haec ratio minus probat. Sicut enim in superiori disp. 1. dicebamus, ut aliqua creatura habet potentiam creandi, non opus est ut vel posse circa omne ens vniuersale: sed sufficiat, in aliqua re particulari producere totam entitatem illius, materiali sollicit & formam: quo non inquireretur, posse creare se ipsum: id quod minus sequitur in instrumento. Cum enim non operaretur nativa virtus, sed voluntate solum Dei assumetur, ex eo, quod totam entitatem huius entis produceret, non sequetur, posse ipsum efficiere, etiam ut instrumentum.

Præcedens opinio optimo ratione monstratur, nulla posita in instrumento innata virtute.

M

Hi vero unica videtur esse ratio, quæ non inveniatur coniuncti, nullam rem assumere, sed Deo pro voluntate, ut instrumentum physicum, ad quemcunque effectum: sed debere instrumentum esse talis naturæ, & virtutis, ut habent ex se præviam operationem: non quæcumque, sed

suapte natura requisitum ad eff. etum, vel saltem debere nativa virtute aliquid efficer in illo: hoc est eff. etum secundum aliquam rationem debere instrumento respondere, ut propriæ cauæ nativa virtute operanti. Quia ratione vñs videtur Scotus in 4. d. 1. q. 1. s. illo. Ideo dñs petr. circa finem, qui postulat in vniuersum præviuam operatioem in instrumento. Differat autem à Thomistis, quoniam S. ot. postulat operationem præviuam natura-lieri requisitam ad eff. etum: Thomista autem ex-
flantur, sufficere quamlibet præviuam operatio-
nem, etiam si ex se nihil ad effectum conducat, ut
supradivimus: quam quidem diximus superiori
cap. non esse necessariam: sed si eum illa posse
res est, ut instrumentum, libere assumi, eodem
modo etiam posse assumi immota, & sine illa præ-
viuam operationem. Ex quo sane principio factum est,
ut Scotus & aliqui Thomistæ de sacramentis di-
uerso modo sentirent. Nam Thomista 3. p. q. 62.
art. 1. docent, sacramenta esse in se umet physi a:
quia habent præviuam operationem, etiam si ex se
non aptam, nec requisitam ad talen eff. etum: At
Scotus locis citatis dixit, non esse physica instru-
menta: quia non habent præviuam operationem.
Nostra igitur ratio talis est.

Cum res aliqua assumitur ut instrumentum ad
aliquem effectum, non tantum est ordo efficien-
tis, & eff. eti inter effectum ipsum & causam prin-
cipalem: sed etiam inter effectum, & instrumentum
ipsum: quia eff. etus non tantum exit à causa, sed etiam
re ipsa exit à causa per instrumentum: & in-
strumentum ipsa agit id, quod ante a nō agebat.
Quare vi res, quæ à Deo fit medio instrumento,
referatur, etiam ut eff. eti, ad ipsum instrumen-
tum: necesse est, aut suapte natura ad illud referri,
aut facta aliqua mutatione: neutrō autem modo
hieri potest: ergo neque vñ modo potest referri.
Quod ut clarus deo stremus, ponamus: rem a-
liquam proxime creari seu produci à Deo, &
continuata cæd actio conseruari: deinde post pau-
bolum assumere Deum ex duabus aquis vñam, ut
instrumentum ad conseruandum rem illam, vel
continuaria creatione, ut si esset creatura, que
cundum se totam conseruatur: vel cõtinuaria pro-
ductione in subiecto, vi si esset gratia: tunc in quin-
to, an res illa eff. eti incipiat referri ad illud in-
strumentum, & instrumentum ad illam? Certe ne-
gare nemo potest; et mutuo referri. Notissima
enim omnium relatio realis est productus actu
ad rem productam: atqui non refutatur mutuo
suapte natura: sic enim sequeretur esse natuam
virtutem in instrumento ad producendum; cum
effectus sua natura ad illud referatur, ut pendens
ab eo, & instrumentum ab intrinseco quoque re-
feratur ut producens, quod tamen est absurdum,
siquidem id non habent ex se, sed ex voluntate
Dei. Accedit, quod si ab intrinseco & sua natura
referetur, sicut duo alba: non potius referetur
res illa conseruata ad vñam aquam, quam Deus
voluit assumere in instrumentum, quam ad aliam:
cum dñs illæ aquæ sint eiudem naturæ. Oportet
igitur referri mutatione aliqua accidentaria facta
in aqua: nulla autem mutatio esse potest: nam
vel ea est in instrumento prævia ad agendum, vel
est in eff. etu: non in instrumento. Sicut enim di-
catur in illo esse qualitas aliqua permanens, sive
transiens & per modum motus impressa à Deo,
ut nonnulli communisuntur: quomodo cuncte

illa sit, vel est virtus propria ad producendum ta-
lent effectum, & sic iam non constituet instru-
mentum, sed causam propriam & principalem il-
lius: sic autem nulla potest imprimi ad creandū,
ut superiori disputatione probatum manet, & ad-
uerlarj fatentur. Vel virtus illa est multo infe-
rioris naturæ, quam ut ex effectum producere
valeat: & ita cum indiget noua elevatione, ex
seipso non poterit talen effectum producere: ac
proinde nec ex seipso ad talen effectum referri
poterit: ergo mutatio illa non erit sufficiens, ut
instrumentum ad effectum referatur. Quo etiam
argumento probatur, superflue ponit hanc quali-
tatem derivatam à causa efficiens in instrumentum,
ut eleetur ad eff. etum supradivisam propriam
& natuam virtutem: siquidem supra hanc quali-
tatem requiritur alia noua eleutio, ut probatum
est. Vel tota mutatio sit in re producta: & hac
etiam ratione non potest esse mutua relatio.
Tum quia non videtur, quæ mutatio sit in
eadem substantia, quam Deus solus conservabat:
cum postea medio instrumento nullam omnino
habente virtutem, nec ex se aliquid influente,
eam conservet. Cum enim ea lumen res conser-
vatur successiue à diuersis causis, ut idem lumen à
diuersis luminosis; non mirum, si ex modo pro-
ductionis illius, sit in ipso lumine producta ali-
qua mutatio.

Dicere quis posset: non videri necessariam ta-
lem mutationem in eff. etu, nec in modo produ-
cendi: sed à diuersis luminosis idem, lumen suc-
cessiue procedere posse, & eodem modo, referri
autem lumen ad diuersum luminosum, quod suc-
cedit, non quia sit mutatio ex parte sui, sed quia
suapte natura ad luminosum referatur, à quo in ra-
ti distanci aptum est conseruari & product: at iā
re producta medio instrumento, quod ex se nihil
conserat, communitum videri, variationem ali-
quæ ponere: cum tota virtus producendi sit agen-
tis principialis, quod idem manet: & instrumentum
ex se nihil conserat, nec mendicatio habeat in se
qualitatem, aut formam ad producendum; quare
ex eo, quid Deus variis vteretur instrumentis per
solam assistentia (ut dicunt) nihil illis imprimens,
ut eis vteretur eodem modo rem ipsam produ-
cuntur in & influxus principalem eodem modo
mansurū, atque adeo in re producta nullam fur-
ram mutationem, cum instrumentum nec ex se ali-
quid influenter ratione virtutis propria: & ratione
virtutis principialis nihil recipere præter assisten-
tiam illius, quia idem omnino eff. et cum diuersis
instrumentis. Hoc tamen difficultate non careret,
quoniam non videtur in lumine producto eadem
omnino relatio, quam vocant dependentie, ad
vñum luminosum, & ad aliud: quia illuminatio
non est idem realiter cum ipso lumine producto:
potest enim Deus præsente uno luminolo effi-
cere, vñlumen productum non pendere ab eo, si no-
lit concurrere cum eo ad illuminandum, sed ipse
velit solus lumen producere. Hoc autem non vi-
deretur posse fieri, si illuminatio effectorio omni-
no ex natura rei eadem cum lumine producetur, &
lumen productum per essentiam suam ab alio vñlo
allo distingue referetur ad luminosum relatione,
quam vocant dependentie.

Sed agendum concedamus tot mutationes sive
fundam, ex cogitatis in re producta à Deo ratione
diuersorum instrumentorum: tamen adhuc ha-
bemus

Vñques in 1. p. tom. 2.

sufficere nequeunt ad mutuā relationem effectus & instrumenti, nam si hic effectus taliter producatur suapte natura relatione producatur ad instrumentum: signum est, instrumentum esse talis naturæ, quæ ex se producat talem effectum. Effectus enim non referunt natura sua, nisi ad id, in quo est virtus faciendi, non voluntate alterius, sed naturaliter, siquidem naturaliter referunt: ergo cum in instrumento non sit aliqua virtus, si, ut & producatur ad illud non referatur.

Dicit aliquis, effectus non secundum suā substantiam referunt ad instrumentum, sed secundum modum, quem habet producti medio tali instrumento. At hoc est manifeste falsum. Nam instrumentum non producunt modum in effectu, ad quem assumuntur: quod si aliquis est modus in illo, est productio ipsa, qua pender effectus ab instrumento, sed ipsa substantia effectus habet rationem producti, & est quæ referunt: tunc autem ratio prædicta locum habet. Nam si hic effectus suapte natura referunt ad hoc instrumentum: sequitur, in instrumento esse virtutem natuam ad productionem illius, quod est absurdum.

Respondebit deinde aliquis, effectum non referri ad rem, quæ est instrumentum, nūdū sumptam, sed ad eam, ut esset elevata ab gente: quæ sane elevatione nihil aliud est, quam ordinatam esse ad tam effectum, & ad illum habere paratum ralem concursum Dei. Verum quis non videat, hæc tantum esse verba? Nam Deum esse paratum concurrens cum instrumento, supponit instrumentum etiam cooperationem futuram: nunc autem querimus, vnde nam sit futura hæc instrumenti operatio? Primum quidem non ex eo, quod Deus sit cooperatus: utriusque enim concusus supponit principium in utroque. Deinde elevatum esse ex sola Dei ordinatione, quis non dicat, esse tantum respectum rationis in instrumento, si nihil in se instrumentum recipiat? Quæ igitur in illo varatio est, ut assumatur, & concurra ad effectum, quando ex eo, quod suapte natura habet, non poterat concurrere?

Hec vñica ratio probat, nullum instrumentum, quod suapte natura requisitum nō sit ad aliquem effectum, habens aliquam præiūm operationem ad illum, vel ad aliquid productum in ipso, assumi posse indiscriminatum à Deo: vi instrumentum efficiens ad effectum quæcumque. Ex quo principio in 3. p. q. 12. & 62. dicemus, nec potentiam humanitatis Christi ad patranda miracula, nec sacramenta ad faciendam gratiam physice concurrens, sed esse solum instrumenta moralia per modum impetratiois, ut ibidem explicabitur. Quod si instrumentum indiscriminatum assumi posset à Deo ad varios effectus; non dubitarem, eodem modo posse assumi ad creandum: non enim inuenio peculiarem aliquam rationem quæ probet, ad creandum assumi non posse. Quomodo autem necessaria sit in instrumento aliqua præiūm operatio ex natu virtute aut aliquid efficiere debet in ipso effectu, cuius sit propria causa, cap. 5. dicemus.

Præterea iuxta sententiā, quam sequuntur sumus disp. 174. nempe creationē non distingui à re creatu, nisi sola ratione, nec essario sequitur, non posse assumi aliquid instrumentum ad creandum. Nam si assumetur, varietur creatio, ut patet ex dictis, ac proinde distingueretur à re creatu.

ARTIC. V.

Sunt quoque peculiares rationes, quæ probant, potentiam animæ Christi ad miracula, & effectum sacramentorum non esse physicam: multaq; alii suis locis dicenda sunt contraversos modos philosophandi Theologorum. Nunc autem nostro institutio ea, quæ diximus, sufficiant. Illud autem obseruandum est, multo magis reprehendere, assumi aliquid, ut instrumentum ad conseruandum seipsum. Nam cum id, quod est instrumentum, prius debeat esse, quam operandum, ipsum conseruat in hoc instanti, prius debeat esse, quam se conseruat. Quod si est prius natura, potest esse effectus tui ipsius. Quocirca fallorum, qui, ut defendant transubstantiationem in Eucharistia, dicunt Christi corpus conseruari per verba confectionis: & cum verba habeant effectum ex ipsa humanitate Christi, ipsam quoque ad id ipsum confectionem non assumi. Sed ea quoque ratione horum doctorum sententia merito confitari debet, quod cum ad salvandum veram rationem transubstantiationis, nihil referat, humanitatem Christi physice produci, aut conseruari secundum substantiam per verba confectionis, aut a simili, sed multo faciliori ratione explicari possit mystrium nostrum: si dei, ut c. 5. obiter dicimus; tam difficile ratione, quæ in re philosophia incredibilis appareat, eam defendere voluerint.

CAPUT IV.

Eadem opinio contra potentiam, quam vñca obedientiam, confirmatur.

AD nostra vñca tempora vno ex modis predictis c. præcedenti defendi solebat, pollicebus mi quæcumque creaturam ad quælibet effectu producendum, sicut sacramenta ad producendum gratiam, aut qualitate aliqua in ipsam creaturam derivata per modum permanentis, vel permanentis transiuntis; aut sola Dei assentientia in ipsa personæ mutatione creaturæ; & contra virum, quod superiori c. pugnauimus. Nam vero pauci ab anno recentiori non nulli docent, polleasim à Deo quælibet creaturam ut instrumentum ad quælibet effectum etiam creationis, ratione cuiusdam potentie, quam vocant obedientiam: hanc vero potentiam dicunt esse non completam, sed inchoatam quandam virtutem ad producendum quæcumque effectum, non distinctam de ceteritate rei, ut talis substantia, aut natura sit. Et usque adeo hanc inchoatam virtutem rebus omnibus nonnulli tribunt, ut relationibus enim eam tribueret, non dubitent. Porro affirmant, quæcumque rem alsumptam ut instrumentum ab intrinseco operari effectum, & ex suo aliquid ad ipsum conferre, non virtute mendicata, sed derivata à principali causa, tempore à Deo: sed virtute nativa, quatenus talis natura creata est. Vocant autem virtutem inchoatam, quia nullus consensus naturalis Dei debetur ei, ut agat, sed supernaturali concursum, & alioris ordinis completum, ut producat effectum sibi (vñvocante) non proprie- rationatum.

Hanc vero opinionem ea præferim ratione: etores illius excogitarunt, quod ipsiis non sufficiunt, videretur, sacramenta nouis legi virtutis instrumentari concedere, quæ physice gratiam operaretur: virtus autem physice in instrumento alio meliori modo, quæ prædicto defendi non posset. Nā quod ex Thomis nonnulli assertunt, deinceps à Deo

17. à Deo in instrumenta physica qualitatem aliquam, aut permanentem, aut transiunt, qua eleuentur: aut instrumenta per solam Dei assistentiam ab illa in ipsa mutatione elevari, sicut est his doctribus, & merito, non habere firmū in philosophia fundamentum, & nos superiori c. quantum fatis est, confutauimus. Restat igitur, ut dicamus, instrumentis esse natuam quendam virtutem inchoatam, ut superioris explicata est. Cumque non videatur aliqua manifesta repugnantia, imo videamus, in alijs rebus esse virtutem hanc, quam vocant obedientiale in subiecto, ut recipiat formam supernaturalem: informa, ut informet duas materias simul: in corpore quanto, ut sit in duabus locis simul: non est, cui negemus eandem virtutem ad facienda miracula, ad producendam gratiam, & alia, que à solo Deo fieri possunt.

Hæc sententia meo iudicio, nec in Theologia, nec philosophia rituum habet fundamentum: primum quidem non in Theologia: quoniam ad nullum mysterium fidei nostræ videtur necessariis cōcūsus physicus instrumenti: ac proinde si falsa & integra reverentia debita mysterijs, sine hac, aut alia instrumentaria virtute physica theologizare possumus: non est, cur in has angustias studiorum ingenia coniunctionis. Volentes enim mysteria nostræ fidei extollere, sine necessitate ea diificiliora redemus.

Porro autem, necessarium non esse concedere aliquem concursum physicum instrumenti cum Deo, ad defendendam mysteria nostræ fidei, patet ex ijs, que dicimus 3. p. q. 13. art. 2. differentes de potentia humanitatis Christi ad patranda miracula, & q. 60. art. 4. disputantes de efficacitate sacramentorum nouæ legis: vbi ostendemus, nec Conciliorum, nec Scripturæ, nec Patrum testimonia plus aliquid, vel leuiter indicare, quam efficacitatem moralem in Christi humanitate ad patranda miracula, & in sacramentis ad producendam gratiam.

Deinde hanc virtutem instrumentariam, quam vocat obedientiale, cum recta philosophia pugnare, hoc ratione ostendo. Si talis virtus instrumentaria sit in rebus, debet esse natuam cuiilibet rei, cum non est ab extrinseco derivata. Non dixi, futuram esse naturalem, quia posset aliquis dicere, eo non esse appellandam naturalem, quod non haberet ordinem completem efficientis ad effectum naturalem: sed ad effectum supernaturalem ita refert, ut completi debet concursu Dei supernaturali. Ne igitur de nomine contendamus, eam non dixi naturalem, sed natuam: id enim aliquid natuam dicitur, quod ex principijs proprijs ipsius oritur, quare multo magis hæc in instrumentaria virtus dici debet natuam, quia ab ipsa natura substanciali rei non diffingueretur: atqui nulla virtus creaturis natuam esse posset ad quemlibet effectum ergo neque in instrumentaria virtus obedientialis in eis reperitur. Porro nullam virtutem ad quemlibet effectum creationis natuam esse, sic probatur. Aut virtus illa est completa, aut inchoata; dico autem completam, cui respondeat non solum aliqua ratio in effectu, sed adæquate totum quod in effectu producitur, & secundum omnem rationem illi tribuatur. Inchoata vero cui non respondeat effectus secundum omnem rationem, sed secundum aliquam, sicut sup. disp. 43. c. 5. diximus, visionem Dei tribui natuam virtuti intellectus nostri

Yassus in 1. p. tom. 2.

non secundum totum esse, quod habet visio, sed secundum, quod intellectio est; quæ quidem virtus inchoata obliteri debet aliquo proximo principio adiuvante & cooperante, sicut intellectus adiuvatur specie ad intelligendū quodcumq; obiectum, & lumine gloriæ ad videndū clare Deum: necesse autem est, hanc virtutem instrumentariam uno ex his duob; modis esse causam: quod enim indiget concursu Dei, hoc cōmune est virtuti completae, & inchoatae, eo quod Deus sit prima omniū causa, que hoc ipso, quod prima est, vniuersali quadam virtute concurrere debet, neutrō autē modo virtus illa esse potest ad quemcumq; effectum: ergo nullo modo, neque ut instrumentum, concurrere potest. Primum quidem non potest esse virtus completa ad operanū modo, explicato: si enim à virtute natuam cuiusq; creaturæ procederet effectus quicunq; secundum omnem rationem, non esset necessaria alia causa secunda, & proxima ad talem effectum: sed solum prima, ut vniuersali illa ratione, que cū creatura cooperatur: posita enim causa creata alicuius eff. etus secundum omnem rationem, quæ in illo est, non est altera proxima necessaria: ut ostendimus supra disp. illa 43. c. 5. sic autem nulla talis creatura esset instrumentum, sed principialis causa: sicut sunt aliae causa secunda, quæ sine concursu prima nequeunt operari: & concursus, quo Deus cum qualibet creatura ad quemcumq; effectum concurreret, non esset supernaturalis: quia esset ad id, quod secundum omnem rationem parua virtus creatura ex se operatur. Nam creatura quæ natuam sua virtute vim habet, ut concurrente prima causa, aliquid operetur secundum omnem rationem, non potest dici instrumentum, nisi latiori significacione, quatenus omnis secunda causa dicitur instrumentum primæ. Adde, quod alia ratione inferius probabitur, concursu Dei cum natuam virtute creatura non esse supernaturalem: ergo talis virtus creatura non potest esse completa.

Nec; vero potest esse inchoata virtus, ut supra explicuimus: quoniam si creatura concurret natuam sua virtute ad aliquam rationem in effectu concurreret ad illam ut propria causa, licet indigere secunda alia causa, aut concurru primi loco illius, ut complete fieret eff. etus secundum omnem rationem: nam causa, quæ propria & innata virtute aliquid conferr ad effectum, & ipsum producit secundum aliquam rationem, est causa principialis respectu illius, quod producit: licet indigat alia secunda causa; vel concursu primi loco illius: alia inquam, causa auxiliante, aut supernaturali, ut intellectus compleat lumine gloriæ ad videndum Deum, aut alia secunda causa naturali adiuvante, ut intellectus adiuvetur specie intelligibili ad cognoscendum hoc obiectum, aut illud: hoc autem non videtur concedendum in creatura ad quemlibet effectum: primum, quia non apparet quæ ratio producta in quouis effectu tribuatur natuam virtuti creaturae, quæ dicitur a summi vi instrumentum. Deinde, quia si aliqua ei assignaretur posset ipsi coniungi causa alia secunda creatura naturalis, quæ completeret efficacitatem eius ad quemlibet effectum non supernaturale secundum substantiam, ut ad restitutionem oculi: quia hic effectus naturalis est secundum substantiam, & solum ex modo producendi, quia cum à solo Deo producitur sine illa causa naturali exigente, dicitur supernaturalis, ut dī p. 214. notabimus. Quare si ad hunc

effectum, & similes haberet quævis creatura inchoata virtutem natuam; posset inchoata illa virtus completi, alia secunda causa adiuuante creatu: quia ille effectus secundum suam substantiam naturalis est. Frustra autem videtur inchoata virtus ad effectum secundum substantiam naturalem, quæ non possit alia causa secunda naturali completi, ut integrum effectum, & secundum omnem rationem producat: ad effectum autem supernaturalem secundum substantiam, ut ad gratiam producendam, posset completi per secundam causam creatam, quæ est forma supernaturalis, & quæ completeret efficaciam ipsius, ut effectum integre produceret. Frustra enim videtur inchoata virtutem natuam ad producendum effectum supernaturalem secundum substantiam, quæ non possit aliqua forma supernaturali completi. Quod si Deus suppleret vicem alterius secundæ causæ naturalis, aut supernaturalis completi efficaciam illam inchoatam, hoc non obesse, quo minus inchoata virtus creaturæ est propria causa effectus cuiuscunq; secundum illam peculiarem rationem, sicut etiam intellectus est causa propria visionis Dei secundum rationem intellectus, & vitalis, etiam si eius virtus compleat concursus peculiari Dei supplementis vicem luminis.

At dicit quis, in qualibet creatura esse natuam virtutem inchoatam ad quilibet effectum; nō quia illa possit concurrere ad quilibet effectum ut propria causa, secundum aliquam rationem; sed quia ita ad omnem rationem effectus propria virtute concurrit, ut solo auxilio supernaturali Dei ipsi non debito concurrere possit: ideoq; inchoata virtutem vocari, non quia quilibet effectum secundum aliquid ipsius rationem producere possit, sed quia ei non est debitus concursus naturalis Dei, & solo supernaturali non debito possit operari.

Verum hoc effugium facile potest præcludi. Primum, quia, ut supra dicebamus, si quævis creatura natuam sua, & propria virtute aliquid potest conferre ad quilibet effectum, nihil ei deesse potest, quo minus sit causa propria talis effectus, & ei concursus naturalis Dei responderet, ut operetur: nam concursus responderet natuam virtutem naturalis est; & talis virtus non obdentalis, ut ipsi loquuntur, sed naturalis dicenda est; & effectus ipsi responderet naturalis vocari debetur. Deinde multi effectus per quilibet creaturam producuntur, non essent supernaturales secundum substantiam, sed naturales, quæ effectu restitutio: si autem ad hos effectus esset natuam virtus, in qualibet creatura, cui responderet, & daret aliquis concursus Dei ad eodem effectus producendos, procul dubio esset concursus naturalis; nā influxus Dei uno ex duobus modis dicitur supernaturalis, ut disput illa ostendens, vel secundum substantiam, quia datur ad effectum supernaturalem secundam substantiam, ut in visione Dei, & ad gratia habitualis productionem: vel ex parte modi, quia nulla causa, natuam sua virtute, id postulante, Deus aliquid operatur: ut cum cœco oculum restituit. Si autem in quævis creatura esset natuam virtus ad restituendum oculum, iam influxus ille, nec esset supernaturalis secundum substantiam, ut patet, neque esset supernaturalis ex parte modi, quia esset ad concurrendum cum natuam virtute causa creatu: Quare absque fundamento

diceretur virtus illa in creatura obdentalis; cum vere esset causa secunda.

Dicunt deinde aduersarij virtutem illam obdentalis ideo esse instrumentariam, & concussum Dei, qui ipsi conferunt, esse supernaturalis effectum ex parte modi, quia illi non est proportionata effectui, nec ex se sequatur illi: si autem est proportionata, rete sequeretur ea, quæ hanc causam intulimus. Ceterum qui sicut respondunt, ant difficultatem propositam non diffluunt, ant destruunt quod poluerant in predicta sua opinione: aut enim virtutem illam non est proportionata, & adæquatam effectui, id est, quod non posse sine concursu prima causa operari, & hoc non satis est, ut sit instrumentaria; hoc enim concursu agent omnes causæ: aut id est effectus virtutem illam natuam esse inferiorem, quam videtur quam effectus respondet id, quod debet produci: & hoc perinde est, atque negare virtutem natuam ad quilibet effectum. Nam virtus, qua ex se confert aliquid ad productionem effectus, non potest non esse proportionata ad effectum, quod producit: si autem non est aliquid quod producitur in effectu, proportionata & adæquata, ex se nihil confert potest, & perinde est, non esse proportionata, atq; nihil est. Ac probat si defendere debemus virtutem instrumentum in quævis creatura, non debet esse instrumentum, sed derivata aliquo modo a principali, genere vel per qualitatem, vel per monum, vel per assistentiam. Quod si hoc etiam modo ostendatur, ut vidimus, melius est, tale genus instrumenti omnino negare. Argumenta aduersarij c. 6. diluuntur.

Quomodo cetera instrumenta hantur primum operationem, vel aliquid propria virtute producuntur in effectu.

Quæcumque communiter dicuntur instrumenta, præsumi aliquam operationem habere, aut aliquid in effectu producere propria & naturali virtute, inductione monstrare possumus. Et virtus in 4. d. 1. q. 8. ad primam questionem dicitur, q. 6. q. 5. q. Circa tertium principale, enumerat hoc te dicunt omnia, que hoc nomine nupartim solent. Primo secundæ causa, etiam principes facti, collatæ cum Deo, qui est prima omnium causæ, dicunt instrumenta illius, tamen si instrumentum natuam habeant producendi suum effectum, ea vero soli ratione instrumenta dicuntur, quia subduntur motioni primæ cause, & ab ea operatione effectuari possunt. Secundo modo dicitur accidentaria aliqua forma instrumentum, quia ut propria causa producit vitam illam, dispositionem, quæ confitit & naturaliter consequitur forma substantialis: tamen si substantia sit, ad productionem ipsius formæ substantialis nihil operari instrumentum illud, quia ea ratione duntur ad diei instrumentum, quæ producit præsumi dispositionem, de quo modo non est nobis disserendum: nunc fatus est, hoc genus, instrumenti natura sua ordinatum esse ad talem effectum proper præsumi dispositionem, quam sua virtute operatur, ut ita sapientia natura referatur ad illum: huiusmodi instrumenta sunt calor ignis ad ignem producendum, calor animalis ad gignendas carnes, & alia genera.

DISPVT. CLXXVI.

Tertio dicitur instrumentum pars aliqua operantis, per quam proxime derivat virtutem & operationem, ut manus ad scribendum, oculus ad videndum; tunc si in tali parte sit virtus propria & inata, qualis ad talen effectum. Sic artif. 2. de anima: manus appellavit instrumentum coniunctum, temponem vero instrumentum separatum ad gubernationem natis. Eadem ratione calorem naturalem vocavit instrumentum animalis ad nutritionem. Quarto sunt instrumenta artis, que licet proprie non habeant virtutem ad operandum, ut late pro equitum & scotus loco citatio, nihilominus ex te, & ex propria natura aliquid conserunt.

Sed obiicitur nonnulli hoc modo. Quamuis intellectus ex se virtutem habeat producendi intellectum aliquam sub ratione communis intellectum, tamen non habet virtutem producendi rationem intellectus, quae contracta est

CÁP. V.

per differentiam supernaturalem, qualis est visio
aut certe, si sufficit, habere virtutem illam circa
intellectionem inuniuersum, ut eleetur ad ta-
lem intellectionem; si etiam quæcunque res, quæ
habet virtutem producendi aliquod ens, poterit
elevari, ut producat hoc ens: quia iam habet ex
se initium aliquod: præfertim vero quælibet qual-
itas, & substantia elevari poterit, ut producat
gratiam; quia cum ex se habeat inchoatam vir-
tutem producendi qualitatem, completi potest,
ut producat talam qualitatem. Verum hæc ob-
iectio facile diluitur: nam in intellectu nostro
ita ponimus nos inchoatam virtutem producen-
di intellectionem, ut illa non solam ex se recipiat
inuincitam intellectionem, ut intellectio est, tan-
quam opus sibi adequatum: sed quæcumque in-
tellectio, etiam supernaturalis, fieri nequeat, nisi
cooperatione intellectus, cum essentialiter ab ea
pendat. Ex quo etiam præbauius disputat.^{43.} cap.
4. intellectionem illam supernaturalem ma-
nare ex parte a nativa virtute intellectus; nec to-
tam virtutem operandi esse à lumine; id quæ nec-
essari fatendum est. Habet ergo intellectus ex se
inchoatam virtutem, quæ aliqua peculiari virtute
addita compleri possit ad talam effectum sup-
naturalem producendum: & non tantum produ-
cere potest quælibet aliam intellectionem, sed
etiam adiutus principio supernaturali sua virtute
sopria cooperari ad elicendam intellectionem
illam, quæ supernaturalis est: quia in eo illa fieri
equit a solo lumine, nisi etiam intellectus sua
efficacitate naturali adiuvet: alioquin, si ex se nihil
confert intellectus nativa virtus, aliud instru-
mentum posset aliuni: at quævis alia res, ut fer-
ri, verbi gratia, vel aqua, quæ ex se producere
potest aliquam qualitatem, vel aliquod ens, non
poterit elevari potest ad producendum quo-
dum ens. Tum, quia nativa virtus illius non re-
citat ens, aut qualitatem inuivens: quod enim
est, producere calorem, non habet virtutem,
que inchoatam ad aliud ens, aut aliam qual-
item, sed respicit calorem, ut effectum sibi ad-
quatum. Tum etiam, non omnis qualitas, nec
nihil intellectu ab intellectu: signum ergo
nisi, nec inchoatam efficacitatem esse in his re-
bus, ut instrumenta esse possit ad quælibet
actum, sicut est in intellectu, ut esse possit ad
quælibet intellectionem: id quæ iudicium effo-
runtate. Quod vero nonnulli obiciunt, ex
opinione, quæli aliquid, quod Pelagio fateat,
ut voluntatem nostram ut causam propriam
alæ concurreat ad actus supernaturales, fri-
man sane est. Errores enim Pelagi manifesti
quæcos ex parte retulimus disp. 9. c. 4. Affirma-
tem, ad actus gratia & supernaturales, nos
currire ex parte, nativa & propria nostræ vir-
tutis, quid habet communem cum Pelagio, qui de
re verbum quidem dixit: In eis vero Ca-
eca doctrina Concilij Trident. fess. o. c. 5. &
ne 4. est, hominis arbitrium cooperari sua
tate ad actus gratias, nec esse sicut inanime
mentum: libertas autem est nativa virtus
& voluntatis, & propria causa consensus, ut
enfus est; rametis quatenus talis ordinis, sit à
eis. Hæc igitur commixtio efficacitatis pro-
& gratia in nostris operibus, fidei nostræ
ne consentanea est.

Postremo alij sic arguunt. Multo magis est, eleuari à Deo intellectum ad visionem Dei, & ad actus supernaturales, quam eleuari calorem, ut quatuor à Deo ad producendum calorem ut octo: sed si caior eleuaretur hoc modo, non esset vila ratione causa propria caloris ut octo secundum excessum illum: ergo nec intellectus vila ratione est causa propria visionis Dei. Ceterum hoc argumentum facile diluitur: primum, quia comparatio inutilis est, eo quod calor, ut quatuor non potest eleuari à Deo ad producendum excessum caloris ut octo, ut iam fatis probatum est: intellectus autem noster potest eleuari ad vindendum Deum solum, quod virtus, quam habet ad intelligendum, supernaturali aliquo principio compleatur: est igitur inutilis comparatio adducta in argumento. Deinde etiam si posset calor eo modo eleuari, non esset eadem ratio utriusque: nam calor ut quatuor non haberet inchoatam virtutem ad illum excessum, nec excessus ille postularer natura produci a calore, ut quatuor: at intellectus certe habet inchoatam virtutem ex se ad intelligendum, ita ut visio Dei non possit sine vi naturali intellectus produci, ac proinde minus distat intellectus a visione in ratione agendi, quam calor, ut quatuor a calore ut octo.

CAPV. VI.

Solutio Argumentorum prioris opinionis.

Argumenta vero prioris sententiae nihil habent difficultatis. Ad primum & tertium dicimus, neque ad incarnationem posse assumi instrumentum physice concurrens, neq; ignem inferni ad imprimendam qualitatem dæmonib; properationem predictam, qua vniuersitatem probauimus, non posse rem aliumi ut physicum instrumentum, que ex se non habeat aliquam praeciam operationem, vel inchoatam virtutem ad talem effectum: hanc vero non habet vila creatura ad incarnationem, & vno nem diuinitatis cum humanitate, nec igitur ad illum qualitatem. Addemus quod qualitas illa angelis impella cōmentita est, ut infra, disp. 142. c. 5. ostendemus, quare ex illa nullum defini potest argumentum. Eodem modo dicimus ad secundum, verba nimis Sacerdotis in consecratione (& idem generatio de quolibet sacramento sentiendum est) non operari physice ad transubstantiationem, aut ad effectum sacramenti, sed solum ut instrumenta moralia per modum impetracionis propter eandem rationem. Aque hinc patet solutio tertij implicare nimis contradictionem, rem aliquam alium ut instrumentum ad creandam, ut c. 3. ostensum est.

Ceterum circa secundum argumentum obiter obseruandum est, etiam si verba consecrationis effici physica instrumenta transubstantiationis, id quod nouas etiam alias habet difficultates, ut suo loco videbitur: nulla tamen ratione dicendum esse, ea operatura physice substantiam corporis & sanguinis Christi, ve nonnulli communicantur. Primo quia ad defendendam rationem vera & propria transubstantiationis, id propositus superuacaneum est. Ut enim definitur in Concilio Trident. less. 1. cap. 4. ex sola veritate verborum, vera & propria transubstantiatione colligitur: ac proinde cum sola veritate illorum constare pos-

ARTIC. V.

test; atque etiam si verba non efficerent physice ipsam substantiam corporis Christi, nihilominus essent vera: ergo effici vera & propria transubstantiatione. Si enim prolati verbi Christi effici, & simul non effici panis, vera effici verba: ergo absque eo, quod producere substantiam corporis Christi posset esse vera. Quare superuacaneum videtur, physicam illam etiaticam verborum circa substantiam ipsam corporis communisci. Verba Concilij sunt. *Quoniam autem Christus Redemptor noster corpus suum id, quod sub hoc pane offerrebat, vere esse dixit, ideo per se in Euharistia fuit, idque nunc denuo sicut a hac syne die debeat, per consecrationem pants, & vini consecrationem faciunt substantiam pants in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiam vini in substantiam sanguinis eius; quia consecratione conuenienter, & proprio sancta Catholica Ecclesia transubstantiatione est applicata.* Quis autem audeat aferre, ad inferendum veram transubstantiationem necessarium esse aliquid aliud, præter veritatem, ex illa sufficiat eam colligat Concilium, & Ecclesia tempore colligeret. Hoc argumentum in disputationibus Theologicis ante annos 14. viii sum, vi probatum, ad veram transubstantiationem necessarium non esse physicam producendum remini substantialis, quæ ex natura rei cum destructione panis connexa sit: quod non parum acutæ & difficultatibus, ut contrarium tuerentur sententiam, varie dissoluere posseta conati sunt.

Primo respondent, Ecclesiam non collegere transubstantiationem ex sola virtute verborum, sed etiam tanguam notum suppliciis, Domine, ut fecisse hoc mysterium modo maxime conuenienter, ut veritatem verborum, hic autem erat per actionem substantiale, qua produceretur terminus ad quoniam sicut etiam colligit Ecclesia, substantia pants subiecta destruatur, cum tamen possint esse vera vobis si substantia pants maneret separata ab accidentibus, & in locum peculiarem reposita, quia conuenienter non erat, substantiam pants ita ferunt, sed omnino destruere, & ita Ecclesia non collegere sola veritate verborum, consecrationem faciat fuisse. Fateor quidem, Ecclesiam supponere, conuenienter modo colectationem fieri, ut veram reddatur verba. At conuenienter modus censeri debet quem nos ponimus: si enim ex eo solum, quod si verborum corpus Christi solum (peciebus, & hoc præsensia his verbis significari) pants deficiat, verba obtinere suam veritatem, multo conuenientius erit, efficerere, hoc modo factam sive consuetudinem: cum modus hic multo facilius sit quam afferere, corpus Christi producere tali actione substantiale, quæ siue natura infeta ex se definitio in pants, qui modus philosophi ad hanc exigitur, intuperabiles conuicere difficultates, ille autem modus, qui facilius est, magis conueniens censeri debet huic mysterio.

Secundo respondent aliqui, Concilium ex sola veritate verborum non collegere transubstantiationem: quia ad hoc nec facilius supponere debet, non posse esse vera verba illa, si substantia pants, & vini maneret sub accidentibus: quod præcipuum valde in firmum efficit collegiis transubstantiationem ex traditione Ecclesie, quæ non solum naturali discursu, sed diuinitus illustrata intellexit, quia Christus in sensu vero, & proprio dicitur esse corpus suum, quod offerbat; ita efficit

final conuersionei vnius substantiae in aliam. Verum haec solutio ex verbis citatis Concilij confutari potest, & eum minime constare videtur. Nam verbis eisatis dicitur, Ecclesiam semper sibi perclusum habuisse, hic fieri transubstantiationem ex eo, quod Christus vere esse dixit corpus suum, & nunc denio ipsum Concilium idem definire; cum ergo tanquam causam huius sensus Ecclesia assignet Concilium veritatem verborum, non alia ratione hoc perclusum sibi habuit Ecclesia, nisi quia verba vera esse non poterant, si substantia panis & vini ibi maneret. Adde, quod si hic ratiocinatio non potuit Ecclesia sufficienter adduci, ut hoc existimat, non potuit credere, ibi fieri transubstantiationem, ex eo, quod Christus in sensu vero, & proprio dixit, esse corpus & sanguinem suum id, quod offerebat, sicut praedicti Doctores affirmant: sed alius id credere debuit, ergo praedicti Theologi in hac solutione secum non latit constant.

Tertio respondent aliqui, ex sola veritate non collegisse Concilium conuersionei substancialis, sed conuersionei substancialium, quae licet appellauerit transubstantiationem: non tamen appellavit substancialem conuersionei: dicunt autem in hoc sacramento non solum esse concedandam conuersionei & transubstantiationem, sed etiam substancialem commutationem, quae siue productione substanciali, in quam sit conuersio, intelligi nequit. Ego tamen non video, quia ratione praedicti Theologi contendant, non solum defendere in hoc sacramento veram conuersionei vnius substantiae in aliam, quae proprie dicatur transubstantiatione: sed etiam alium difficultissimum modum substanciali actionis, quo producatur terminus conuersonis: cum nulla ratio talem actionem in hoc sacramento postulare videatur. Nam licet ea possibilis esset: tamen eatus solum adhuc deberet, quatenus necessaria esset, ad defendendam veram, & propriam conuersionei vnius substantiae in aliam, substanciali, quae conuersio vere & proprie dicatur transubstantiationem: hoc enim necesse est ab omnibus ita doceri, cum ab Ecclesia id definitum sit. Quod si vera transubstantiatione recte defenditur sine tali actione substanciali: quoniam obsecro fundamēto talem actionem substancialem excogitabimus: vel quae necessitas ad eam afferendam nos cogere poterit, præfertum cum tali actio, si possibilis esset, non sine magno miraculo esse posset. Miracula autem, quae necessaria non sunt ad defendendum mysterium huius sacramenti, concedi non debent: alioquin plura alia configere licet. Porro autem concilium ex sola veritate verborum non solum collegit, fieri conuersionei vnius substantiae in aliam: verum etiam ad dedit, eam cōuenienter & proprie ab Ecclesia transubstantiationem appellari. Hoc ergo solo contenti simus, & reliqua omnia, etiam si vi possibilia aliquo modo defendi possent tanquam superuacanea reiiciamus.

Quarto respondent aliqui, Concilium non collegisse transubstantiationem ex veritate speculativa omnino, sed ex practica, quae facit id, quod significat: id autem, quod significatur his verbis, esse veram transubstantiationem, quae necessario postulat productionem termini ad quem. Ego quidem fateor, veritatem horum verborum practicam esse, & non tantum speculativam; non quod

veritas practica in alio posita sit, quam speculativa; nam utraque, quatenus veritas, in eo forma liter est, ut enunciatur id, quod est, quæ dicti solet conformitas vocum eum re enunciata: sed quia practica hoc habet peculiare, ut verba enunciationis simul etiam efficiant in re id, quod significant, ad quam veritatem sufficit, ut in fine integræ prolationis fiat effectus: speculativa vero id apponit. Ceterum, vi prædicta verba sint vera veritate practica, non video, quid aliud requiratur, quam ut corpus Christi, & sanguis virtute verborum ita fiat præsens sub speciebus, ut eo ipso destruatur panis; quod si hoc sufficit, ut verba sint vera, superuacaneum profecto erit, afferere corpus Christi ibi re ipsa producere, nisi alias verba illud producent, si producent non inuenientur, de quo suo loco dicitur. Quocirca etiam vera ratio transubstantiationis, quæ ex sola veritate colligitur, concedi debet, absque eo, quod terminus ad quem illius producatur.

Secunda ratio. Si verba physice efficerent substancialis corporis Christi, non efficerent aliud, quam id, quod significant, & id quod dicitur esse in sacramento ex vi verborum: at hoc non posset esse terminus physica productionis: quia nec esset corpus cum anima, nec mortuum: anima enim est per comitantiam, & forma cadaveris, si ibi esset, eodem modo esset: ergo non esset firmum aliiquid, quod per se terminaret actionem physicam, & productionem substancialis corporis Christi. Huic rationi varie respondent recentiores nobis tamen sufficiunt, nunc eam attingimus: nam reliqua suo loco uberiori dicemus, vbi & singulas solutiones impugnabimus. Tertia ratio vel producitur illa esse conservatio antiquæ esse Christi, ut aliqui afferunt, & superflua omnino videatur: vel esse noua producitur, ut nonnulli dicunt, rem eandem posse his, & ter produci in diuersis locis. Et haec est impossibilis: nam quoniam res eadem possit esse in diuersis locis ratione diuersorum modorum, ut statim dicemus, tamen ex existens in duobus locis, non habet duo esse substancialia, nec substancialiter diuersa; ac proinde non potest tot nouis productionibus produci, ut suo loco fatus tractabatur.

Mitto rationem illam, quæ contra praedictam sententiam fieri solet, quia ex ea sequeretur, idem producere se ipsum; siquidem humanitas Christi esset instrumentum physicum transubstantiationis, ut praedicti doctores faciunt, & se ipsum producere; hanc enim ratione fatus suo loco persequemur.

Verum in iure, licet extra rem esse videatur, paucis explicemus materiam transubstantiationis, quam contendit Ecclesia; siquidem diximus ad eam non esse necessariam substancialem illam productionem. Est ergo transubstantiationis nihil ali sed, quam ordo in re substanciali definiti: panis aut vini, & substancialis corporis & sanguinis Christi, quatenus substancialis corporis, & sanguinis praesentia (ut non physice, sed vi significatio) verborum (hoc est, ut sint vera verba) hoc ipso, quod ad est, substanciali panis, & vini ē medio tollit; & quoniam si haec forma esset in consecratione, si hic corpus Christi, & non sit panis, re ipsa idem effectus sequeretur, quod attinet ad praesentiam corporis Christi, & definitiōnem panis; nihilominus quia ex vi praesentie, ut signi-

Significaretur, non expelleretur substantia panis eidem verbis, & eadem individua significatio non dicere ut transubstantatio, nec panis in corpus transire. Nam via parte orationis significatur praesentia corporis Christi, quod manere posset cum pane, & alia parte significaretur definitio panis: nunc autem eisdem verbis, & eadem individua significatio, in Corpus Christi praesens significatur, ut hoc ipso, non expressa definitio panis, substantia illius necessaria definit: quia alioqui non posset vera propositione: nam modus efficiendi moraliter ex iusta significatio assimilatur modo efficiendi naturali: agens enim naturale ita inducit formam, ut hanc inducta expellat contrariam, & non alio modo. Quare non debemus dicere terminum transubstantiationis esse praesentiam ipsam, licet haec ad transubstantiationem requiratur: sed substantiam corporis & sanguinis. Ex illo namque ordine significacionis, quem explicauimus, sequitur, ut dicamus, panis transire in corpus Christi; quia corpore Christi significato praesenti, ut significacionis expellit panis.

Præterea ex dictis consequitur, non meritis nomen transubstantiationis, quamcumq; successio-
nem substantiarum, qualis est in eodem loco, vel sub eisdem accidentibus: nisi ex vi praesenti vnius alia definit: id quod solum fieri potest veritate verborum. Alio autem modo solum posset successio substantiarum, qua quidem non dicetur vna substantia in aliam transire: sed non dicetur successio substantialis, qua non tantum vna alteri succedit quomodoque; sed substantia alteri succedit: hoc est, ex vi sua præsentia facit, ut altera definit: quia etiam de causa ea, quæ definit, dicitur in praesentem transire, sed de hoc latius suo loco.

39. Ex his omnibus infer id, quod ad nostrum pertinet in futurum, transubstantiationem non esse creationem, non quia sit ex termino aliquo politius; sed quia non est productio termini, ad quem, eo quod transubstantiatione non est productio, sed ordo quidam vnius transiuntis in aliud, ut explicatum est. Quod si est productio totius entis secundum materiam, & formam, & secundum totum esse illius; dico primum, meo iudicio, fore creationem etiam terminum, à quo, est, quod politius, substantia nimis destruta, quia creatio est productio rei secundum totam suam entitatem; & haec illud, ex nihilo, quod ponitur in definitione creationis, non intelligeretur ex parte termini, à quo; sed idem est, ex nihilo, quod, non ex aliquo principio constitutive, ut dicebat Durandus, *allegatus supra disp. 173. c. 3.* nunc autem cum transubstantiatione alia ratione non sit creatione, bene possumus dicere, illud ex nihilo, posse pro termino à quo creationis. Deinde dico, etiam terminum, à quo creationis tunc fore nihil, ut inferius explicatur.

40. Sed quereret aliquis, si fieret talis transubstantatio, ut ex vi productionis termini, ad quem secundum se totum, destrueretur substantia præcedens, que est terminus à quo, quando scilicet transubstantatio fieret, non in rem ante existentem, sed tunc productam; nunc quid est vera creatione? tunc enim est productio totius entis secundum se; sed ex aliquo ex parte termini à quo, quod videtur tollere rationem creationis. Respondeo, si

talis transubstantatio esse posset, esse sane crea-
tio, & vocem illam *Ex nihilo, ex parte illigere cum*
Durando, non pro termino à quo, sed pro eo quod
est non ex aliquo constitutive quomodoconveniens
terminus enim à quo parum videtur obflare,
quod minus illa transubstantatio est, cum
est productio totius eius. At dico quod, si ex vi
productionis vnius substantiae, alia destrueretur
physice, destruere illius non est annullatio, quia
non est in nihilum simpliciter, sed in esse
tale: ergo contra etiam productio alterius, non es-
t productio entis simpliciter, sed talis entis. Re-
spondeo, ideo tunc è termino vnius substantiae
non fore annihilationem quia non esse illius est
causaliter coniunctum cum esse alterius substantiae,
& ita non est nihil simpliciter, sed non esse
taleat vero substantia, que incepit, & ex vi
productio destruere aliam, ut pere se secundum
totum suum esse, arque adeo pro ductio illius es-
t productio entis simpliciter; quia alia est totius
entis, secundum omnem partem substantialem
ipsius, quod est proprie de ratione creationis;
nam terminum à quo esse nihil, eadem substantia
requiritur, quatenus nihil illius manet in compo-
sitione termini ad quem.

Ceterū existimo, nullam talerū esse posse trans-
ubstantiationem: quia non video, quanam pro-
ductio entis ex se, & natura sua coniunctim
beat cum destruente alterius substantiae præ-
sistenti secundum se totum, ut latius suo loco
et cetero connexionem solum esse posset ex
parte veritatis verborum ita significans vnam
quam facit, ut hoc ipso destruerat aliam: quia
connexione sufficere non posset viri, qui definie-
ret, est productio terminus à quo productionis; ad
hoc enim deberet cum definitione illius, incepio
alterius naturaliter connecti, & non solum ex
voluntate institutis verbis: sed tunc solum ter-
minus ille à quo positus dicetur esse terminus
transubstantiationis, & ordinis vnius substantiae
transiuntis in aliam ratione verborum: ut trans-
ubstantiatione formaliter non est productio, sed
coniungeretur productioni.

41. Quare si ex veritate verborum, & haec est trans-
ubstantatio eiusdem rationis, arque nunc est, solum
immitis veritatis verborum, & non per se
oppositione substantiae cum substantia, ut illam
destrueretur: alterius est creatione, quatenus est
physica actio producens substantiam in termino
ad quem, secundum totam entitatem: & hinc
assignare deberemus pro termino à quo, nihil
qua productio illa quatenus productio secun-
dum totam substantiam physice ex nihilo pos-
cederet, & non ex substantia illa, que dicetur
esse terminus à quo transubstantiationis: licet
enim terminus à quo, solum est ordinis trans-
ubstantiationis, quatenus responderet solum
veritati verborum, & non physica productionis
substantiae in termino ad quem. Et nunc quidem
de facto concedere debemus in transub-
stantiatione duo; vnum est conferuere substantia
corporis Christi, & haec habet physi-

scit pro termino à quo, nihil, & sit à solo Deo: quia Deus solus conferuat corpus CHRISTI ex nihilo, etiam ut ex termino, iuxta superioris notata disputatione 173, alterum est ordo duarum substantiarum: & hic habet solum ex vi verborum pro termino à quo substantiam panis, & ita dicimus, ex pane fieri Corpus CHRISTI; non quia producatur physice ex illo, sed quod praesentia sua destruet panem sola veritate verborum. Hec satius hie dixisse sufficiat, premissis quidem, quare postular, nam sicut loco fusus ea tractabimus, ut hinc saltem in intelligamus naturam creationis. An vero panis in Sacramento annihiletur, ibidem explicabitur.

*De si potest
in dictione
nihil in
creatura ut
afficiatur
et in
instrumento ad
mutandum*

Tandem obiciunt aliqui hoc modo. In creatura est potentia, quam vocant obedientiam, ut recipiat formam supernaturalem, & in eodem corpore, ut in se omnino imminutum, sit in diversis locis, & ad illa referatur. Denique ut anima informet maius corpus, quam natura sua informare poterat: ergo in quavis creatura erit, ut afflatur tanquam instrumentum.

*Responso
ad hanc.*

Respondeo, diuersam omnino esse rationem. Nam creatura ita est subiectum ad recipiendum formam supernaturalem, ut ad recipiendum naturam sua potentia concurrat, immo ipsa sit prima causa recipiendi, nec ad recipiendum alia sit prior, virtute cuius dicatur idonea effici ad recipiendum. Quod enim indigat supernaturali agere infinitude formam, hoc non est elevari, ut possit recipere in suo genere; sed est elevari, hoc est perficere ab agente, ut eius capacitas habeat id, quod ex se recipere potest. Recipere enim proprius actus materia est, efficientia autem non respondet ut propriæ cause, actus recipiendi, sed infinitandi, ut 1.2. quæst. 113. artic. 8. dicimus: ut creatura nequit esse instrumentum ad eum effectum, ad quem nec initium aliquod efficacitatis, nec ex se aliquid conferat ad illius productio- nem, ut probatum est.

Deinde corpus nequit esse in duobus locis, & ad diuersa referri, nisi in ipso sit aliqua mutatio secundum modum: nam res eodem modo se habentes, sicut Dei voluntate inuicem referri ne- quent: cum ergo aliquod corpus constituitur in diuersis locis in se recipit aliquem modum taliter (e habendi, ex quo sequitur ut sit in diuersis locis: in instrumento autem nulla potest fieri mutatio, quæ sit idonea ad talen effectum, ut probatum est.

Postremo si forma potest informare maiorem, & maiorem, necesse est ita materiam disponi, ut forma ei naturaliter vniatur; alioquin licet possit esse in tota materia secundum presentiam, non poterit esse per informationem: informatio namque debet esse propria virtute, non aliena: quia forma ad informandum est prima causa, nec forma vlla in instrumento assumi potest ad informandum: genus enim instrumenti solum in efficientibus contingit: ut autem res quælibet assumatur ut instrumentum ab efficienti, non potest nec effectus, nec ipsa res ita aptati, ut propria virtute ad illum saltem ex parte concurrat: est igitur longe diuersa ratio.

Denique his omnibus addendum est, etiam si aliquid posset assumi ut instrumentum physicum creationis, non posse vello modo assumi ut instrumentum annihilationis: ut enim optime notauit

S. Thom. 3. p. q. 13. art. 2. annihilation eo solum fieri. ^{5. Thom.}
potest, quod agens, rem antea conservans, subtrahit influxum, quo res sustentabatur: atque licet agens influere posset in effectum medio instrumento, & ita medio illo creare, quia ramen non subtraheret concussum medio instrumento, sed se ipso, & virtute sua solum, & voluntate illud negaret, ideo ad annihilationum nullum assumi posset instrumentum.

A D sextum sic proceditur. Vide- ^{243.}
tur, quod creare sit proprium ^{2. pro cont.}
aliquius personæ. Quod enim est ^{1. fin. & pon.}
prius, est causa cius quod est post, ^{9. 9. art. 5.}
& perfectum imperfecti. Sed processio ^{20.}
diuina personæ est prior, quam processio ^{1.}
creaturæ, & magis perfecta: quia ^{2.}
diuina persona procedit in perfecta similitudine sui principij, creatura vero in ^{3.}
imperfecta. Ergo processiones diuina- ^{4.}
rum personarum sunt causa processio- ^{5.}
nis rerum. Et sic creare est proprium ^{6.}
personæ.

2. Præterea. Personæ diuinae non dis- ^{7.}
tinguuntur ab inuicem nisi per suas pro- ^{8.}
cessiones & relationes. Quicquid igitur ^{9.}
diferenter attribuitur diuinis personis, ^{10.}
hoc conuenit eis secundum processio- ^{11.}
nes personarum & relationes. Sed ^{12.}
causalitas creaturarum diuersimode at- ^{13.}
tribuitur diuinis personis. Nam in Sym- ^{14.}
bolo fidei Patri attribuitur quod sic ^{15.}
creator omnium inuisibilium & visibilium. Filio autem attribuitur, quod per ^{16.}
eum omnia facta sunt, sed spiritui lan- ^{17.}
do quod sit Dominus & uisificator. ^{18.}
Causalitas ergo creaturarum conuenit ^{19.}
personis secundum processiones & rela- ^{20.}
tiones.

3. Præterea. Si dicatur quod causalitas ^{21.}
creatüræ attenditur secundum aliquod ^{22.}
attributum essentiali, quod appropriatur ^{23.}
aliqui personæ, hoc non videtur suffi- ^{24.}
ciens. Quia quilibet effectus diuinus ^{25.}
causatur a quilibet attributo essentiali, ^{26.}
scilicet potentia, bonitate, & sapientia, ^{27.}
& sic non magis pertinet ad unum, quam ^{28.}
ad aliud. Non debet ergo aliquis determinatus modus causalitatis attribui unius ^{29.}
personæ magis quam alij, nisi distingue- ^{30.}
rentur in creando secundum relationes & processiones.

Sed contra est, quod dicit Dionysius ^{31.}
2. capite de diuinis nominib. quod com- ^{32.}
munia totius diuinitatis sunt omnia ^{33.}
creabilia.

Respondeo dicendum, quod creare ^{34.}
est proprie causare sive producere esse ^{35.}
removere a ^{36.}
principio, ^{37.}
rerum. Cum autem omne agens agat si- ^{38.}
bi simile: principium actionis confide- ^{39.}
rari

384 rari potest ex actionis effectu. Ignis enim est qui generat ignem. Et ideo creare conuenit Deo secundum suum esse, quod est eius essentia: quæ est communis tribus personis. Vnde creare non est proprium alicui personæ, sed commune toti Trinitati. Sed tamen diuinæ personæ secundum rationem suæ processionis habent causalitatem respectu creationis rerum. Ut enim supra ostensum est, cum de Dei scientia & voluntate ageretur: Deus est causa rerum per suum intellectum & voluntatem, sicut artifex rerum

Q. 14. art.
S. & q. 19.
art. 4.

artificiarū. Artifex autem per verbum in intellectu conceptum, & per amorem suæ voluntatis ad aliquid relatum operatur. Vnde & Deus Pater operatus est creaturam per suum verbum quod est Filius, & per suum amorem qui est Spiritus sanctus, & secundum hoc processiones personarum sunt rationes productionis creaturarum in quantum includunt essentialia attributa, quæ sunt scientia & voluntas.

In corp. art. Ad primum ergo dicendum, quod processiones diuinarum personarum sunt causa creationis, sicut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod sicut natura diuina, licet sit communis tribus personis, ordine tamen quodam eis conuenit, in quantum Filius accipit naturam diuinam à Patre, & Spiritus sanctus ab utroque: ita etiam & virtus creandi, licet sit communis tribus personis, ordine tamen quodam eis conuenit. Nam Filius habet eam à Patre, & Spiritus sanctus ab utroque. Vnde eratorem esse, attribuitur patri, ut ei qui non habet virtutem creandi ab alio. De filio autem dicitur: per quem omnia facta sunt, in quantum habet eandem virtutem, sed ab alio. Nam hæc præpositio, per, solet denotare causam medium, sive principium de principio. Sed Spiritui sancto, qui habet eandem virtutem ab utroque, attribuitur quod dominando gubernet & vivificet quæ sunt creata à patre per filium. Potest etiam huius attributionis communis ratio accipi ex appropriatione essentialium attributorū. Nam sicut supra dictum est, patri attribuitur & appropriatur potentia, quæ maxime manifestatur in creatione, & ideo attribuitur patri creatorem esse. Filio autem appropriatur sapientia, per quam ages per intellectum operatur. Et ideo dicitur de Filio, Per quem omnia facta sunt. Spiritui sancto autem appropriatur bonitas, ad quæ pertinet gubernatio deducens res in debitos suos, & vivificatio: nam vita in interiori

2. 39. art. 8

ARTIC. VI.
quodam motu consitit. Primum autem mouens est finis & bonitas.

Ad tertium dicendum, quod licet effectus Dei procedat ex qualibet attributorum, tamen reducitur vñquaque effectus ad illud attributum, cum quo haberet conuenientiam secundum propriam rationem. Sicut ordinatio rerum ad sapientiam, & iustificatio impii ad misericordiam & bonitatem se superabundanter diffundentem. Creatio vero que est productio ipsius substantiæ rei, reducitur ad potentiam.

Confirmatio doctrina Articuli.

C O N C L V S I O articuli est, *Creatio est communis actio totius Trinitatis.* Est autem de fide deha-
c t in Concilio Lateranensi sub Innocencio III
referatur in cap. Firmatio de fidei Trinitatis & Catholica, vbi tres personæ dicuntur confabulatales, & coquales, & coeminentes: & in
essentiam Dei esse principium rerum omnium,
quaæ æquilateris tribus reperitur. Eadem con-
fessio clare habetur in Concilio Tolentino, cap. 1. & in 11. cap.
in confessione fidei, & in Epitolo Agathorum, que
est in 6. Synodo, actione 4. & in acto 17. re-
cepta fuit toto Concilio. Est etiam doctrina com-
munis patrum Dionysii 2. de div. nat. Aug. 1. de Trinitate, cap.
4. & 5. & palliis in aliis locis. Ex qua doctrina
axioma illud Theologorum manauit, Omnis Trinitas
ad extra sunt indivisa. Ratio autem et manifesta,
nam cum omnipotencia sit commune, &
essentialis attributum, cumque medio intellectus
& voluntate Deus operetur, ut disput. 10. cap.
monstrans; & hæc etiam sit communis om-
nibus personis, sequitur omnes ad creationem
concurere: supponimus enim id, quod concur-
sus Arrianos, & Eudonianos probauimus dispe-
nso. & disput. 11. 10. tres personas confabulata-
les esse, tollimusque gradus illius omnipotentie,
omnipotentia, & nullius potentiz quos erat
cerebro Abailardus excogitauit hinc autem recte
sequitur prædicta doctrina. Quare cum filio Dei
tribuitur ratio id est, per quam pater operatur,
ita intelligendum est, ut ipsi fili conueniant ratio
idea, & fili patri potentia, sed per appropriationem
hæc intelligenda sunt. Et hoc fane modo in-
telligerem ego tententiam *Hemici* quod. 6. quod. 2.
altius manifeste errat tribuens principium hor-
male, & proximum filio, per quod Pater operatur
essentiali autem intellectu principium remo-
tum. Hoc eodem sensu exponendis ut alii Pat-
res, qui dicunt, verbum eternum ministrare Patri
in creatione, aut ministrum illius fuisse. Quo
paço loquuntur Apololni in constitutionibus
Apostolicis lib. 5. cap. 19. prope finem. *Instrumentum* ap-
p. 19. in dialogo cum Tripbene, vbi filii opera appellatur
ministeria, Clem. Alex. orat. exhortatoria ad gentes pag.
2. vbi filium vocat instrumentum Patris, fida
Cecilia apud Metaphrastem, in vita ipsius, cum
asserit. Patrem produxisse filium, ut producatur
reliqua, Spiritum sanctum, ut vivificaret omnem.
Euseb. Cesar. in lib. 5. demonstrat. Euseb. cap. 5. & lib. 1.
histor. cap. 1. quæ omnia & reliqua Patrum cella-
monia intelligenda puto per appropriationem.

QVÆST. XLV.

47. *ut superius notauit de ratione idem, quæ tribuitur filio. Basilius autem lib. de Spiritu sancto cap. 8. alio sensu explicat, quo pacto filius à Patre accipiat potestatem creandi, nempe non quasi seruus & subiectus, sed ratione originis, per quam accipit eandem naturam à Patre. Et eo modo loquendi, quo dicitur Pater fecisse omnia per filium, inquit denotari, Patrem esse causam principalem, hoc est, à qua tanquam ab origine & fonte filius habet omnia. Eodem modo intellexit Athan. serm. 3. contra Ariana, circa medium. Sic etiam interpretari debemus Patres, qui Deo Patre tribuant ubere, filio autem facere. Sic Nyssen. lib. de Trinit. aduersus Iudeos, Hieronym. in illud Amos 6. Quia ecce Dominus mandauit, C. Hierosol. cap. 6. & c. 1. 11. circa finē: eodem etiam spectat Laetam. lib. 4. aiuin. institut. c. 6. in fine, cum concludit ex philosophis Trifinegisto, & Sybillis, Deum Patrem vsum sufficere, tanquam consiliario, & manibus, quibus mundum fabricaretur. Hoc eodem sensu plures ex Græcis Patribus dixerunt, Spiritum sanctum procedere à Patre per filium, quia procedit a Patre ut ab habente virtutem spirandi à seipso; à filio autem ut ab habente virtutem spirandi a Patre, sicuti notauimus supra disput. 147. cap. 6. vtroque modo explicat S. Thom. in hoc art. ad 2. id quod dicitur in symbolo Niceno, patrem esse factorem rerum omnium; per filium autem facta esse omnia. Hi ergo omnes patres alio sensu longe diuerso loquuntur, quam Conc. Sirmiensis, quod constat fuisse Arianum, quando in canone. 2. damnat negantes, filium obsecutum fuisse patri in creatione.*

ARTICULUS VII.

Vtrum in creaturis sit necesse inueniri vestigium Trinitatis.

Ad septimum sic proceditur. Videtur, quod in creaturis non sit necesse inueniri vestigium Trinitatis. Persua enim vestigia vnum, quodque inuestigare potest: sed Trinitas personarum non potest inuestigari ex creaturis, ut supra dictum est. Ergo vestigia Trinitatis non sunt in creatura. 2. Præterea. Quicquid in creatura est, creatum est. Si igitur vestigium Trinitatis inuenitur in creatura secundū aliquas proprietates suas, & omne creatum habet vestigium Trinitatis: oportet in vnaquaque illarum inueniri etiam vestigium Trinitatis. Et sic in infinitum. 3. Præterea. Effectus non representat nisi suam causam. Sed causalitas creaturarum pertinet ad naturam communem; non autem ad relationes quibus personæ & distinguuntur & numerantur. Ergo in creatura non inuenitur vestigium Trinitatis, sed solum vnitatis essentia. Sed contra est, quod Augustinus dicit sexto de Trinitate, quod Trinitatis vestigium in creaturis appetit.

Vñques in 3. p. tom. 2.

ARTIC. VII. 385

Respondeo dicendum, quod omnis effectus aliqualiter representat suam causam, sed diuersimode. Nam aliquis effectus representat solidam causalitatem, causam, non autem formam eius, sicut fumus representat ignem: & talis representatio dicitur esse representatio vestigij. Vestigium, autem demonstrat motum aliquo transiuntis, sed non qualis sit. Aliquis autem effectus representat causam, quantum ad similitudinem formæ eius, sicut ignis generatus, ignem generantem: & statua Mercurij, Mercurium, & hæc est representatio imaginis. Processiones autem diuinarum personarum attenduntur secundum actus intellectus & voluntatis, sicut supra dictum est. Nam Filius procedit ut verbum intellectus: Spiritus sanctus ut amor voluntatis. In creaturis igitur rationalibus in quibus est intellectus & voluntas, inuenitur representatio Trinitatis per modum vestigij, inquantum in qualibet creatura inueniuntur aliqua quæ necesse est reducere in diuinas personas, sicut in causam. Quilibet enim creatura subsistit in suo esse, & habet formam per quam determinatur ad speciem, & habet ordinem ad aliquid aliud. Secundum igitur quod est quædam substantia creata, representat causam & principium: & sic demonstrat personam Patris, qui est principium non. de principio. Secundum autem quod habet quædam formam & speciem, representat verbum secundum quod forma artificiata est ex conceptione artificis. Secundum autem, quod habet ordinem representat Spiritum San. inquantum est amor: quia ordo effectus ad aliquid alterum: ex voluntate creantis. Etideo dicit Aug. in 6. lib. de Trinit. quod vestigium *lib. 6. de Trin. c. vlt. tom. 3.*

K k per

per suam substantiam, discernitur per formam, congruit per ordinem. Et in idem de facili reduci possunt quæcumque dicuntur.

Ad primum ergo dicendum, quod representatio vestigij attenditur secundum appropriata: per quem modum ex creaturis in Trinitatem diuinarum personarum venire potest, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod creatura est res proprie subsistens, in qua est praedita tria inuenire. Neque oportet quod in quolibet eorum, quæ ei insunt, hæc tria inueniantur, sed secundum ea vestigium rei subsistenti attribuitur.

Ad tertium dicendum, quod etiam processiones personarum sunt causa & ratio creationis aliquo modo, ut dictum est.

CONCLVSTO est affirmans, quam late explicat sanctus Doctor ex mente Augustini.

ARTICVLVS VIII.

Virum creatio admisceatur in operibus naturæ, & artis.

ADoctauum sic proceditur. Videatur, quod creatio admisceatur in operibus naturæ & artis. In qualibet enim operatione naturæ & artis producitur aliqua forma. Sed non producitur ex aliquo cum non habeat materiam partem sui: ergo producitur ex nihilo. Et sic in qualibet operatione naturæ & artis est creatio.

2. Præterea. Effectus non est prior sua causa, sed in rebus naturalibus non inueniatur aliquid agens nisi forma accidentalis, quæ est forma actiua vel passiua. Non ergo per operationem naturæ producitur forma substantialis. Relinquitur igitur quod sit per creationem.

3. Præterea. Natura facit sibi simile. Sed quædam inueniuntur generata in natura non ab aliquo sibi simili, sicut patet in animalibus generatis per putrefactionem. Ergo eorum forma non est à natura, sed à creatione. Et eadem ratio est de aliis.

4. Præterea. Quod non creatur, non est creatura. Si igitur in his quæ sunt à natura, non adiungatur creatio, sequitur quod ea quæ sunt à natura non sunt creaturæ. Quod est hæreticum.

Gen. ad lit. Sed contra est, quod Augustin. super cap. 14. 15. Gen. ad lit. distinguit opus propagacionis, quod est opus naturæ, ab opere creationis.

Respondeo dicendum, quod hæc distinctione inducitur propter formas, quas

ARTIC. VIII.

quidam posuerūt non incipere per actionem naturæ, sed prius in materia extitisse, ponentes latitationem formarum. Et hoc accidit eis ex ignorantia materie: quia nesciebant distinguere inter potentiam & actum. Quia enim forme praesunt in materia in potentia, poluerunt eas simpliciter praesistere. Alij vero posuerunt formas dari vel causari ab agente separato per modum creationis. Et secundum hoc cuilibet operationi naturæ adiungitur creatio. Sed hoc accidit eis ex ignorantia forma. Non enim considerabant, quod forma naturalis corporis non est subsistens, sed quo aliquid est. Et ideo cum fieri & creari non conueniat proprii nisi rei subsistenti, sicut supra dictum est, formarum non est fieri, neque creari, sed concreata esse. Quod autem propriæ sit, ab agente naturali et compotitum, quod sit ex materia. Unde in operibus naturæ non admiscentur creationes, sed praesupponit aliquid ad operationem naturæ.

Ad primum ergo dicendum, quod formæ incipiunt esse in actu cōpositus factis non quod ipsæ fiant per se, sed per accidens tantum.

Ad secundum dicendum, quod qualitates actiuae in natura agunt in virtute formarum substantialium: & ideo agens naturale non solum producit sibi simile secundum qualitatem, sed secundum speciem.

Ad tertium dicendum, quod ad generationem animalium imperfectorum sufficit agens vniuersale, quod est virtus celestis, cui assimilantur non secundum speciem, sed secundum analogiam quædam. Neque oportet dicere, quod eorum formæ creantur ab agente separato. Ad generationem vero animalium perfectorum non sufficit agens vniuersale, sed requiritur agens proprium quod est generans vniuersum.

Ad quartum dicendum, quod operatione naturæ non est nisi ex prælippotio ne principiorum creatorum, & sic ea, quæ per naturam sunt, creatura dicuntur.

CONCLVSTO est. Forma naturalis, & artis dicuntur per creationem producuntur, sed concipiuntur in operibus naturæ non admiscentur creatio, sed propagatio: intelligit S. Tho. conclusionem de formis artis, præter rationalem, de quibus satis à nobis dictum est, disp. 173. cap. 2. & 3.

QVÆST. XLVL.

QVÆSTIO XLVI.

De principio durationis rerum creatarum.

Consequenter considerandum est de principio durationis rerum creatarum. Et circa hoc quæruntur tria.

ARTIC, I.

*Vtrum vniuersitas creaturarum
semper fuerit.*

AD primum sic proceditur. Videatur, quod vniuersitas creaturarum, quæ nunc mundi nomine nuncupatur, non incepit, sed fuerit ab aeterno. Omne enim, quod incepit esse, antequam fuerit, possibile fuit ipsum esse: alioquin impossibile fuisse ipsum fieri. Si ergo mundus incepit esse, antequam incepit, possibile fuit ipsum esse? Sed quod possibile est esse, est materia: quæ est in potentia ad esse, quod est per formam: & ad non esse, quod est per priuationem. Si ergo mundus incepit esse, ante mundum fuit materia. Sed non potest esse materia sine forma. Materia autem mundi cum forma, est mundus. Fuit ergo mundus antequam esse incepit. Quod est impossibile.

2. Præterea. Nihil quod habet virtutem ut sit semper, quandoque est, & quandoque non est: quia ad quantum te extendit virtus alicuius rei, tamdiu est. Sed omne incorruptibile habet virtutem ut semper. Non enim virtutem habet ad determinatum durationis tempus. Nihil ergo incorruptibile quandoque est, quandoque non est. Sed omne quod incepit esse, quandoque est, & quandoque non est. Nullum ergo incorruptibile incipit esse. Sed multa sunt in mundo incorruptibilia: ut corpora ecclesiæ: & omnes substantiae intellectuales. Ergo mundus non incipit esse.

3: Præterea. Nullum ingenitum incepit esse. Sed Philoſophus in 1. Phyi. dicit, quod materia est ingenita. Et in 1. de Ccelo & Mundo, quod cœlum est ingenitum. Non ergo vniuersitas rerum incipit esse.

4. Præterea. Vacuum est vbi non est corpus, sed possibile est esse. Sed si mundus incepit esse vbi nunc est corpus mundi, prius non fuit aliquod corpus, & tamen poterat ibi esse. Alioquin nunc ibi non esset. Ergo ante mundum fuit vacuum. Quod est impossibile.

5. Præterea. Nihil de nouo incipit moueri nisi per hoc, quod mouens & mobile aliter se habet nunc, quam prius.

ARTIC. I.

Sed quod aliter se habet nunc quam prius mouetur. Ergo ante omnem motum de nouo incipientem fuit aliquis motus. Motus ergo semper fuit. Ergo & mobile: quia motus non est nisi in mobili-

6. **Præterea.** Omne mouens aut est naturale, aut est voluntarium, sed non trum incipit mouere, nisi aliquo motu præexistente. Natura enim semper eodem modo operatur. Vnde nisi præcedat aliqua immutatio vel in natura mouentis vel in mobili, non incipiet a mouente naturali esse motus qui non fuit prius. Voluntas autem absque sui immutatione retardare facere quod proponit. Sed hic non est nisi per aliquam immutationem, quam imaginatur ad minus ex parte ipsius temporis. Sicut qui vult facere domum cras, & non hodie expectat aliquid futurum cras, quod hodie non est; & ad minus expectat, quod dies ho diernus transeat, & crastinus adueniat, quod sine mutatione non est, quia tempus est numerus motus. Relinquit ergo quod ante omnem motum de nouo incipientem fuit alius motus. Et sic idem quod prius.

7. *Præterea Quicquid est semper in principio, & semper in fine, nec desinere, nec incipere potest. Quia quod incipit, non est in suo fine: quod autem desinit, non est in suo principio. Sed tempus semper est in suo principio & fine: quia nihil est temporis nisi nunc, quod est finis præteriti, & principium futuri. Ergo tempus nec inciperet nec desinere potest. Et per consequens nec motus cuius numerus tempus est.*

8. Præterea. Deus autem est prior mundo
natura tantum, aut duratione. Si natura
tantum, ergo cum Deus sit ab æterno, &
mundus est ab æterno. Si autem est prior
duratione, prius aurem & posterius in
duratione constituant tempus. Ergo
ante mundum non fuit tempus. Quod estim-
possibile.

9. Præterea. Posita causa sufficienti-
ponit effectus. Causa enim ad quam
non sequitur effectus, est causa imperfe-
cta indigens alio ad hoc quod effectus
sequatur. Sed Deus est sufficiens causa
mundi, & finalis ratione sua bonitatis,
& exemplaritis ratione sua sapientias, &
effectu ratione lux potentiarum, ut ex su-
perioribus pater. Cum ergo Deus sit ab 244. 4. 4.
eterno, & mundus fuit ab eterno. 1. 3. 4.

10. Præterea. Cuius actio est æterna,
& effectus est æternus. Sed actio Dei est
eius substantia, quæ est æterna. Ergo &
mundus est æternus.

Sed contra est, quod dicitur Ioannis 17. Clarifica me pater apud temetipsum claritate quam habui priusquam mundus fieret. Et Pro. 8. Dominus posse dicit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio.

Respondeo dicendum, quod nihil potest præter Deum ab æterno fuisse. Ethoc quide ponere non est impossibile. Ostensum est enim supra, quod voluntas Dei est causa rerum. Sic ergo aliqua necessitatem est esse, sicut necesse est Deum velle illas cum necessitas effectus ex necessitate causa dependeat, ut dicitur in 5. Metaph. Lib. 5. text. 6. circa fin. 2.9. art. 4. & c. implice tom. 3. q. 19. art. 3. velle aliquid nisi seipsum. Non est ergo necessarium Deum velle quod mundus fuerit semper, sed catenus mundus est, quatenus Deus vult illum esse, cum esse mundi ex voluntate Dei dependeat, sicut ex sua causa. Non est igitur necessarium mundum semper esse. Vnde nec demonstratiæ probari potest. Necrationes quas ad hoc Aristoteles inducit, sunt demonstratiæ simpliciter, sed secundum quid, icilicet, ad contradicendum rationibus antiquorum ponentium mundum incipere secundum quoddam modos in veritate impossibilis. Et hoc apparet ex tribus. Primo quidem, quia tam in 8. Phys. quam in 1. de Cœlo præmittit quoddam opiniones, ut Anax. & Emp. & Plat. contra quos rationes contradictrioris inducit. Secundo, quia vbiunque de hac materia loquitur, inducit testimonia antiquorum. Quod non est demonstratoris, sed probabiliter persuadet. Tertio quia expressæ dicit in 1. libr. topic. quod quædam sunt problemata dialectica, de quibus rationes non habemus, ut vtrum mundus sit æternus.

Ad primum ergo dicendum, quod antequam mundus esset, possibile fuit munus esse, non quidam secundum potentiam passiuam, quæ est materia: sed secundum potentiam actiua Dei. Et etiam secundum quod dicitur aliquid abolute possibile non secundum aliquam potentiam, sed ex sola habitudine terminorum, qui sibi non repugnant, secundum quod possibile oponitur impossibili, ut patet per Philolophum in 5. Metaph.

Ad secundum dicendum, quod illud quod habet virtutem ut sit semper, ex quo habet illam virtutem, non quandoque est, & quandoque non est: sed antequam haberet illam virtutem non fuit. Vnde haec ratio quæ ponitur ad Arist. in 27. tom. 5.

ARTIC. I.

1. de Cœlo, non concludit simpliciter, quod incorruptibilia non incepunt esse, sed quod non incepunt esse per modum naturalem, quo generabilia & corruptibilia incipiunt esse.

Ad tertium dicendum, quod Arist. in 1. Physic. probat materiam esse ingenitam per hoc, quod non habet subiectum de quo sit: in primo autem de Cœlo & in Mundo probat cœlum ingenitum quia non habet contrarium ex quo generetur. Vnde patet, quod per trunque non concluditur nisi quod materia & cœlum non incepunt per generationem, ut quidam ponebant: præcipue de cœlo. Nos autem dicimus, quod materia & cœlum, producta sint in cœlo per creationem, ut ex dictis patet.

Ad quartum dicendum, quod adiunctionem vacui non sufficit, in quo nihil est, sed requiritur quod sit spatium capax corporis, in quo non sit corpus, ut patet per Aristot. in 4. Physic. Nos autem dicimus non fuisse locum aut spatium ante mundum.

Ad quintum dicendum, quod primus motor semper eodem modo lo habuit: primum autem mobile non semper co-de modo lo habuit: quia incepit esse cum prius non fuisse. Sed hoc non fuit per mutationem, sed per creationem, quæ non est mutatione, ut supra dictum est. Vnde patet quod haec ratio quam ponit Arist. in 8. Physic. procedit contra eos qui ponebant mobilia æterna, sed motum non æternum, ut pater ex opinione Anaxag. & Emped. Nos autem permanimus, ex quo mobilia inoperantur, semper in motu.

Ad sextum dicendum, quod primum agens est agens voluntarium. Et quoniam habuit voluntatem æternam producendi aliquem effectum, non tamen produxit æternum effectum. Necesse est quod præsupponatur aliqua mutatione, nec euam propter imaginacionem temporis. Alter enim est intelligendum de agente particulari, quod præsupponit aliquid & causat alterum, & alter de agente vniuersali quod producit totum, sicut agens particulare producit formam & præsupponit materiam: vnde operat quod formam inducit secundum proportionem ad debitam materiam. Vnde rationabiliter in ipso consideratur quod inducit formam in talem materiam, & non in aliam: ex differentia materiæ ad materiam. Sed hoc non rationabiliter videtur in Deo, qui simul produc formam & materiam: sed con-

QVÆST. XLVI.

fideratur rationabiliter in eo quod ipse producit materiam congruam formæ & fini. Agens autem particulare præsupponit tempus sicut & materiam. Vnde rationabiliter consideratur in eo quod agit in tempore posteriori, & non priori secundum imaginationem successionis temporis post tempus. Sed in agenti universalis, quod producit rem & tempus non est considerare quod agat nunc & non prius secundum imaginationem temporis post tempus, quasi tempus præsupponatur eius actioni, sed considerandum est quod dedit effectui suo tempus quantum voluit, & secundum quod conueniens fuit ad suam potentiam demonstrandam. Manifestus enim mundus dicit in cognitionem diuinæ potentiae creantis, si mundus non semper fuit quam si semper fuisset. Omne enim quod non semper fuit, manifestum est habere causam. Sed non ita manifestum est de eo quod semper fuit.

Ad septimum dicendum, quod sicut dicitur in 4. Physic. prius & posterior, est in tempore secundum quod prius & posterior est in motu. Vnde principium & finis accipienda sunt in tempore sicut & in motu. Supposita autem aeternitate motus necesse est quod quodlibet momentum in motu acceptum, sit principium & terminus motus. Quod non oportet si motus incipiat. Etaedem ratio est de nunc temporis. Et si pateret quod ratio illa instantis nunc quod semper sit principium & finis temporis, prælupponit aeternitatem temporis & motus. Vnde Aristotel. hanc rationem inducit in Physic. contra eos qui ponebant aeternitatem temporis, sed negabant aeternitatem motus.

Ad octauum dicendum, quod Deus est prior mundo duratione. Sed si prius non designat prioritatem temporis, sed aeternitatis. Vel dicendum quod designat aeternitatem temporis imaginati, & non realiter existentis; sicut cum dicitur, supra celum nihil est, ly, supra, designat locum imaginatum tantum, secundum quod possibile est imaginari dimensionibus celestis corporis dimensiones alias superaddi.

Ad nonum dicendum, quod sicut effectus sequitur à causa agente naturaliter secundum motum sua formæ, ita sequitur ab agente per voluntatem secundum formam ab eo præconceptam & definitam, ut ex superioribus patet. Licet igitur Deus ab aeterno fuerit sufficiens causa mundi, non tamen oportet

Vasques in 1. p. tom. 2.

ARTIC. II.

389

quod ponatur mundus ab eo productus, nisi secundum quod est in prædestinatione sua voluntatis, ut scilicet habeat esse post non esse, ut manifestius declareret suum auctorem.

Ad decimum dicendum, quod posita actione sequitur effectus secundum exigentiam formæ quæ est principium actionis. In agentibus autem per voluntatem quod conceptum est prædefinitum accipitur ut forma, quæ est principium actionis. Ex actione igitur Dei aeterna non sequitur effectus aeternus, sed qualem Deus voluit, ut scilicet habere esse post non esse.

CONCLUSIO est, Nihil præter Deum ab aeterno fuit.

ARTIC. II.

Vtrum mundum incepisse sit articulus fidei.

A Secundum sic proceditur. Videlicet, quod mundum incepisse non sit articulus fidei, sed conclusio demonstrabilis. Omne enim factum habet principium sua durationis. Sed demonstratiue probari potest, quod Deus sit causa effectiva mundi: & hoc etiam probabiliores philosophi potuerunt. Ergo demonstratiue probari potest quod mundus incepit.

2. Præterea. Si necesse est dicere, quod mundus factus est à Deo: aut ergo ex nihilo, aut ex aliquo. Sed non ex aliquo: quia sic materia mundi præcessit mundum: contra quod procedunt rationes Aristotel. ponentis cœlum ingens. Ergo oportet dicere quod mundus sit factus ex nihilo. Et si habere esse post non esse. Ergo oportet quod esse incepit.

3. Præterea. Omne quod operatur per intellectum, à quodam principio operatur, ut pater in omnibus artificialibus. Sed Deus est agens per intellectum. Ergo à quodam principio operatur. Mundus igitur qui est eius effectus non fuit semper.

4. Præterea. Manifeste apparet, artes aliquas & habitationes regionum, ex determinatis temporibus incepisse. Sed hoc non est, si mundus semper fuisset. Mundum igitur non semper fuisse manifestum est.

5. Præterea. Certum est nihil Deo æquari posse. Sed si mundus semper fuisset, æquipararetur Deo in duratione. Ergo certum est non semper mundum fuisse.

Kk 3 6. Præ-

390 QVÆST. XLVI.

6. Præterea. Si mundus semper fuit, infiniti dies præcesserunt dieni istum. Sed infinita non est pertransire. Ergo nunquam fuisset peruentum ad hunc diem. Quod est manifeste falsum.

7. Præterea. Si mundus fuit æternus, & generatio fuit ab æterno. Ergo unus homo genitus est ab alio in infinitum. Sed pater est causa efficientis filii, ut dicuntur in 2. Physic. Ergo in causis efficientibus est procedere in infinitum. Quod improbatur in 2. Metaph.

8. Præterea. Si mundus & generatio semper fuit infiniti homines præcesserunt. Sed anima hominis est immortalis. Ergo infinita anima humanæ nunc essent actu. Quod est impossibile. Ergo ex necessitate sciri potest, quod mundus incepit, & non sola fide tenetur.

Sed contra. Fidei articuli demonstratiue probari non possunt; quia fides de non apparentibus est, ut dicitur ad Hebreos 11. Sed Deum esse creatorem mundi, sic quod mundus incepit esse est articulus fidei. Dicimus enim, Credo in unum Deum, &c. Et iterum Gregor. dicit in homil. 1. Ezech. quod Moyses prophetizauit, de præterito dicens, In principio creauit Deus cælum & terram. In quo nouitas mundi traditur. Ergo nouitas mundi habetur tantum per reuelationem. Et ideo non potest probari demonstratiue.

Respondeo dicendum, quod mundum non semper fuisse, sola fide tenerur, & demonstratiue probari non potest: sicut & supra de mysterio Trinitatis dictum est. Et huius ratio est: quia nouitas mundi non potest demonstrationem recipere ex parte ipsius mundi. Demonstrationis enim principium est quod quid est. Vnumquodque autem secundum rationem sua speciei abstrahit ab his & nunc: propter quod dicitur quod vniuersalia sunt ubique & semper. Vnde demonstrari non potest quod homo aut cælum, aut lapis, non semper fuit. Similiter etiam neque ex parte causæ agentis, quæ agit per voluntatem. Voluntas enim Dei ratione inuestigari non potest, nisi circa ea quæ ab solitate necessitate est Deum velle. Talia autem non sunt quæ circa creaturas vult, ut dictum est.

Q. 17. art. 3.

Potest autem voluntas diuina homini manifestari per reuelationem, cui fides innititur. Vnde mundus incepisse est credibile, non autem demonstrabile vel scibile. Ethocytile est ut consideretur, ne forte aliquis quod fidei est demonstrare presumens, rationes non necessa-

ARTIC. II.

rias inducat, quæ præbeant materiam irridendi infidelibus existimantibus nos propter huiusmodi rationes credere quæ fidei sunt.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut dicit Augustin. 11. de Ciuitate Dei, Philosophorum ponentum aeternitatem mundi duplex fuit opinio. Quidam enim posuerunt, quod substantia mundi non sit à Deo. Ethorum est intolerabilis error. Et ideo ex necessitate refellitur. Quidam autem sic posuerunt mundum æternum, quod tamen mundum à Deo factum dicunt. Non enim mundum temporis volunt habere sed fax creationis immutare, ut quodam modo vix intelligibili semper sit factus. Id autem quomodo intelligent, inueniunt, ut idem dicit in 10. de Ciuitate Dei. Sicut enim, inquit, fides ex aeternitate semper fuisset in puluere, semper subiecta vestigium, quod à calcante factum nemo dubitaret: sic & mundus semper fuit, semper existente qui fecit. Et ad hoc intelligendum considerandum est, quod causa efficientis qui agit per motum, de necessitate precedit tempore suum effectum, quia effectus non est nisi in termino actionis: agens autem omne oportet esse principium actionis. Sed si actio sit instantanea & non successiva, non est necessarium, faciens esse prius facto duratione, sicut patet in illuminatione. Vnde dicunt quod non sequitur ex necessitate, si Deus est causa activa mundi, quod sit prior mundo duratione, quia creationis quæ mundum produxit, non est mutatio successiva, ut supra dictum est.

Ad secundum dicendum, quod illi qui ponent mundum æternum, dicunt mundum factum à Deo ex nihil: non quod factus sit post nihilum secundum quod nos intelligimus per nomen creationis, sed quia non est factus de alio. Et sic etiam non reculat aliqui eorum creationis nomen, ut patet ex Auic. in sua Metaph.

Ad tertium dicendum, quod illa est ratio Anaxa. quæ ponitur in 3. Physico. Sed non de necessitate concludit, nisi de intellectu, qui deliberando, inuenit quid agendum sit, quod est simile motu. Talis autem est intellectus humanus, sed non diuinus, ut supra patet.

Ad quartum dicendum, quod ponentes aeternitatem mundi, ponunt aliquam regionem infinites esse mutantem de inhabitabili in habitabilem, & eam conuerso. Et similiter ponunt, quod aetates propter diuersas corruptiones & acciden-

QVÆST. XLVI.

L.1. mete-
ore. vlt. p. p.
medium
num. 2.
L.1. de-
conf. 1. 1. 1.
d. p. p.
p. p. p.

cidentia infinites fuerunt inuictæ, & item corruptæ. Vnde Aristotel. dicit in libro Meteo. quod ridiculum est ex huiusmodi particularibus mutationibus opinionem accipere de nouitate mundi totius.

Ad quintum dicendum, quod & si mundus semper fuisset: non tamen parificaretur Deo in æternitate, vt dicit Boethius in fine de consol. quia esse diuinum est esse totum simul abesse successionem. Non autem sic est de mundo.

Ad sextum dicendum, quod transitus semper intelligitur a termino in terminum. Quæcumque autem præterita dies signatur ab illa viisque ad istam sunt finiti dies, qui pertransiti poterunt. Obiectio autem procedit ac si positis extremis sint media infinita.

Ad septimum dicendum, quod in causis efficientibus impossibile est procedere in infinitum per se, vt puta si causæ quæ per se requirunt ad aliquem effectum, multiplicarentur in infinitum. Sicut si lapis moueretur a baculo, & baculus a manu, & hoc in infinitum. Sed per accidens in infinitum procedere in causis agentibus non reputatur impossibile. Vt puta si omnes causæ quæ in infinitum multiplicantur, non teneant ordinem nisi unius causæ, sed earum multiplicatio sit per accidens. Sicut artifex agit multis martellis per accidens: quia unus post unum frangitur. Accidit ergo huic martello quod agat post actionem alterius martelli. Et similiter accidit hunc homini in quantum generat, quod si generatus ab alio. Generat enim in quantum homo, & non in quantum est filius alterius hominis. Omnes enim homines generantes habent gradum unum in causis efficientibus, scilicet gradum particularis generantis. Vnde non est impossibile quod homo generetur ab homine in infinitum. Estet autem impossibile, si generatio huius hominis dependeret ab hoc homine, & a corpore elementari, & a sole: & sic in infinitum.

Ad octauum dicendum, quod hanc rationem, ponentes æternitatem mundi, multipliciter effugunt. Quidam enim non reputant impossibile esse infinitas animas actu, vt patet in Metaphys. Aligazelis, dicentis hoc esse infinitum per accidens. Sed hoc improbatum est superius. Quidam vero dicunt animam corpum cum corpore. Quidam vero, quod ex omnibus animabus remanet via tantum. Alij vero, vt Aug. dicit, posuerunt propter hoc circuitum animalium vt sci-

ARTIC. III.

391

licet animæ separatae a corporibus post determinata temporum curricula iterum redirent ad corpora. De quibus omnibus in sequentibus est agendum. Considerandum tamen, quod haec ratio particularis est. Vnde posset dicere aliquis quod mundus fuit aeternus, vel saltem aliqua creatura, vt angelus: non autem homo. Nos autem intendimus uniuersaliter an aliqua creatura fuerit ab aeterno.

CONCLVSIO est, Mundum in tempore capisse sola fide divina conflat.

ARTICULVS III.

Vtrum creatio rerum fuerit in principio temporis.

Ad tertium sic proceditur. Videatur, quod creatio rerum non fuit in principio temporis. Quod enim non est in tempore, non est in aliquo tempore. Sed creatio rerum non fuit in tempore. Per creationem enim rerum substantia in esse producta est. Tempus autem non mensurat substantiam rerum, & præcipue incorporalium. Ergo creatio non fuit in principio temporis.

2. Præterea. Philosophus probat quod omne quod fit, fieri habet prius & posterius. In principio autem temporis, cum sit diuisibile non est prius & posterius. Ergo cum creari sit quoddam fieri, videtur quod res non sint creatæ in principio temporis.

3. Præterea. Ipsum etiam tempus creatum est. Sed tempus non potest creari in principio temporis: cum tempus sit diuisibile, principium autem temporis indiuisibile. Non ergo creatio rerum fuit in principio temporis.

Sed contra est, quod Genesis 1. dicitur: In principio creauit Deus cœlum & terram.

Respondeo dicendum, quod illud verbum Genes. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram, tripliciter exponitur ad excludendum tres errores. Quidam enim posuerunt mundum semper fuisse, & tempus non habere principium. Et ad hoc excludendum exponitur: In principio, scilicet temporis. Quidam vero posuerunt duo esse creationis principia, unum bonorum, aliud malorum. Et ad hoc excludendum exponitur, in principio, id est, in filio. Sicut enim principium effectuum appropriatur patri propter potentiam, ita principiū exemplare appropriatur filio propter sapientiam: vt sicut dicitur, omnia in sapientia fecisti, ita intelligatur Deum omnia fecisse in principio,

Kk 4 id est,

QVÆST. XLVI.

392

id est, in filio, secundum illud Apostoli ad Colof. i. In ipso, scilicet filio condita sunt vniuersa. Alij vero dixerunt corporalia esse cœrata à Deo mediantibus creaturis spiritualibus. Et ad hoc excludendum exponitur In principio creauit Deus cœlum & terram, id est, ante omnia. Quatuor enim ponuntur simul creati, scilicet cœlum Empireum, materia corporalis, & nomine terræ intelligitur, tempus, & natura angelica.

Ad primum ergo dicendum, quod non dicuntur in principio temporis res esse create, quasi principium temporis creationis sit mensura: sed quia simul cum tempore cœlum & terra creata sunt.

Ad secundum dicendum, quod verbum illud Philosophi intelligitur de fieri, quod est per motum, vel quod est terminus motus. Quia cum in quolibet motu sic accipere prius & posterius, ante quodcumque signum in motu signato, dum scilicet aliquid est in moueri, & fieri, est accipere prius, & certam aliquid post ipsum. Quia quod est in principio motus vel in termino, non est in moueri. Creatio autem neque est motus neque terminus motus, ut supra dictum est. Vnde sic aliquid creaturæ quod non prius creabatur.

Ad tertium dicendum, quod nihil fit nisi secundum quod est. Nihil autem est temporis nisi nunc. Vnde non potest fieri nisi secundum aliquid nunc. Non quia in ipso primo nunc sit tempus, sed quia ab eo incipit tempus.

CONCLUSIO est affirmans, quam probat S. Thom. ex illo Genes. i. In principio creauit Deus, &c. Horum autem omnium articulorum doctrina sequenti disputatione altius examinanda est.

DISPVT. CLXXVII.

An mundus potuerit esse ab æterno.

Mundum incepisse initio temporis, fides Catholica docet. cap. 1.

Nullam creaturam etiam permanentem, & incorruptibilem potuisse ab æterno incipere, senserunt Albertus, & alij. cap. 2.

Creaturam permanentem, etiam corruptibilem, sed absque corruptione potuisse esse ab æterno, probabilior opinio fert. cap. 3.

De eternitate motus & generationum an sit possibilis, varie Scholastici docuerunt. cap. 4.

Hoc vniuersum prater generationes substantiarum, & accidentium, quod attinet ad reliqua omnia, potuisse esse ab æterno, probabilior opinio est. cap. 5.

ARTIC. III.

CAPVT I.

Mundum incepisse initio temporis, fides Catholica docet.

Deuhius vniuersitatis reram initio, & duratione non eodem modo antiqui Philosophi senserunt nam multi, ut referuntur, lib. 8. Phys. cap. 1. & lib. 1. de celo cap. 10. & lib. 12. Metaphys. cap. 6. quos ipse sequitur, dixerunt mundum ad æternum eodem modo fuisse: sed multo plures, aliquid incepisse, existimabantur, ut p. Arist. de lumen, de celo, lib. 10. 2. Ex hæc etiis autem nullus haecenius docuit, mundum initio durationis creuisse: tametsi nonnulli materialia coeteram Deo posuerint, quos quæst. 44. art. 2. commemo- rauimus.

Ceterum fides Catholica est, initio temporis durationis, Deum omnia creasse, sicut contineat ex illo, in principio creauit Deus cœlum & terram, &c. vbi particula, in principio, id. itum temporis lig. & senserunt, ut notauimus disp. 109. c. 2. sic eam intelligunt patres, quos ibi recensuimus. Eadem venient declaratur Proverb. 8. Dominus possest me in incep- tione, anteaquam quidquam faceret & loam. 1. Clarifica me pater apud temporis claritate, quamlibet prius quam mundus fieret. & ad Ephes. 1. Elegit nos ipso ante mundi constitutionem. Eademque sententia in capite firmiter de summa Trinitate, & fide Catholica.

Confirmari vero potest hoc modo. Cum rationes omnes, quæ videntur probare, mundum initio durationis ab æterno, frivola sint, vix etiam demonstrantur, nolite Bened. Perer. lib. 15. de principijs secundum naturalium: & ex alia parte ferre omnes mundationes credant, mundum initium durationis incepisse, etiam secundum rectam Philosophiam, hoc nobis certum esse debet.

CAPVT II.

Nullam creaturam, etiam permanentem, & incorruptibilem potuisse ab æterno incipere, senserunt Albertus, & alij.

Eternum inter Scholasticos, & Chritianos Philosophos controvenerunt etiam sufficiens ratione probetur, non potuisse mundum creari ab æterno; aut sola fide, & revelatione nobis continetur, eternum non fuisse. In qua controvera prima sententia est Alberti 2. p. summa, tractat. 1. q. 4. num. 2. sub finem in 2. quest. incidente, & in 2. d. 1. 1. 10. Henrici de quodlibet. 1. q. 7. & Marsilius in 2. q. 1. 4. 2. in p. 1. illius, & Clidhornei in cap. 8. libri primi de fide Damascenus qui Clidhornei affirmat, nullam proflus creaturam potuisse producere ab æterno. In hac quoque sententia est Bonaventura in 2. distinct. 1. parte 1. artic. 1. quæst. 1. dicitur, ferit enim simpliciter, impossibile esse mundum fuisse ab æterno, si ille prodicendus erat ex philosopho, ut reuera produci debet: at si materia preintelligeretur coetera Deo, concedit Bona, potuisse in ea Deum inducere formas ab æterno: intelligit autem materialia increas, ut p. nebatur à quibusdam hæreticis memoratis in quaest. 44. art. 2. & ex eius ratione colligatur: alij qui superuacanea esse etiam distinctio: cum ergo fides doceat, nullam materialia esse posse increas, & ita senserit Bona, manifeste sequitur illud docuisse, mundum non potuisse simpliciter esse ab æterno.

Prædicta vero sententia probatur primo testi-